

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 99.

ביאור אבן רשד
על ספר השיר לאריסטוילים

העתיקו מלשון הנרי ללשון עברי

טודרום טודרוסי

ועתה הוציאו בפעם ראשונה לאור עולם

פאוסטו לאזיניאו

בעיר פיסא בדפוס ניסטרי

שנת תרל"ב לפ"ק

ביאור

ספר השיר לאריסטו'

הכוונה בזה המאמר ביאור מה שבספר אריסטו' בשיר מהקאנונים הכלליים המשותפים לכל האומות או לרוב אחר שהרבה ממה שבו הם קאנונים בלתי מיוחדים בשירי הערב ומנהגם כם ואנחנו נכלול זה בפרקים שבעה :

הפרק הראשון אמר כוונתנו עתה לדבר במלאכת השיר ובמיני השירים וכבר יחוייב על מי שירצה שיהיו הקאנונים אשר יתנם נוהגים הנהגה טובה שיאמר תחלה מה פעל מין מין מהמינים השיריים וממה זה יקוימו המאמרים השיריים ומכמה דברים יקוימו ואיזה הם חלקיהם אשר יקוימו כם המשותפים והמיוחדים וכמה מיני הכוונות המכוונות במאמרים השיריים ושישים דבורו בזה כלו מהתחלות אשר לנו בטבע בזה הענין : אמר כל שיר וכל מאמר שירי הנה הוא אם בזיון ואם שבה וזה מבואר בחפוש השירים ובפרט שיריהם אשר היו בענינים הרצוניים רצוני הנאים והמנונים וככה הענין במלאכות המחקות מלאכת השיר אשר הן ההכאה בכנורות ובתפים ובמחולות רצוני שהן מכינות בטבע שתי אלו הכוונות והמאמרים השיריים הם המאמרים

המדמים ומיני הדמיון והדמיו שלשה שנים פשוטים ושלישי מורכב מהם אם השנים הפשוטים הנה אחד מהם דמות דבר לדבר והמשילו בו וזה יהיה בלשון לשון במלות מיוחדות אצלם והם אשר יקראו אצל הערב אותיות הדמיו ואם המין השני הנה הוא לקחת הדומה תמורת הדומה והוא אשר יקרא ההמרה בואת המלאכה וראוי שתדע שבחלק הזה יכנסו המינים אשר יקראום אנשי זמננו השאלה וכנוי אלא שהכנויים ברוב הם המרות ממיני הדבר וההשאלה היא המרה ממתחסיו רצוני כשיהיה דבר יחסו אל שני יחס שלישי אל רביעי ויומר שם השלישי לראשון או בהפך וכבר קדם בספר ההלצה מכמה דברים תחינה התמורות והמין השלישי מהמאמרים השיריים הוא המורכב משני אלו ; אמר וכמו שהאנשים בטבע כבר יהיו מחקים ומדמים קצתם קצת בפעולות כמו חקות קצתם קצת במראים והתמונות והקולות וזה אם במלאכה וקנין ימצא למחקים ואם מפני מנהג קדם להם בזה ככה ימצא להם החקוי במאמרים בטבע והדמיון והחקוי במאמרים השיריים יהיה מפני שלשה דברים מפני הנעימות המסכימות ומפני המשקל ומפני הדמיו עצמו ואלו כבר ימצא כל אחד מהם נפרד מהברו כמו מציאות הנעימות בזמירות והמשקל במחולות והחקוי במלה רצוני המאמרים המדמים הבלתי שקולים וכבר יתקבצו אלו השלשה בכללם כמו מה שימצא אצל הערב והם השירים אשר חדשום אנשי האי הזאת אחר שהיו השירים הטבעיים הם מה שקבצו הענינים השלשה והענינים הטבעיים אמנם ימצאום האומות הטבעיות כי שירי הערב לא היה בהם לחן ואמנם בם אם המשקל לבד ואם המשקל והחקוי יחד וכאשר היה זה כן הנה המלאכות המדמות או אשר יפעלו פעל הדמיון שלשה מינים הלחן והמשקל ומלאכת עשיית המאמרים המחקים והיא זאת המלאכה ההגיונית אשר יעוין בה בזה הספר ; אמר והרבה מה שימצא מהמאמרים שיקראו שירים מה שאין בם מענין השיריות אלא המשקל לבד כמאמרי

סקראט השקולים ומאמרי אבדקלים במבעיות בחלוף הענין בשירי אומירש כי
 כבר ימצאו בם שני הענינים יחד : אמר ולכן אין ראוי שיקרא שיר כאמת
 אלא מה שיקבץ שני אלו ואולם אותם הנה לקראם מאמרים יותר ראוי מאשר
 יקראו שיר וככה העושה מאמרים שקולים במבעיות הוא יותר ראוי שיקרא
 מדבר משיקרא משורר וכמו כן המאמרים המדמים אשר יהיו ממשקלים
 מתערבים אינם שיריים והנה כבר יתבאר מזה המאמר כמה מיני החקוי
 ומאיזה מהמאמרים יסודר החקוי במאמר עד שיהיה תמים הפעל :

הפרק השני אמר ולמה שהיו המחקים והמדמים אמנם יכונונו בזה
 לזרז על עשיית קצת הפעלות הרצונויות ולמנוע מעשיית קצתם הנה כבר יחוייב
 בהכרח שיהיו הענינים אשר יכוון חקויים אם מעלות ואם פחותות וזה שכל
 פעל וכל מדה אמנם הוא נמשך לאחד משני אלו רצוני המעלה או הפחותות
 וכאשר היה כל מה שיכוון חקוי מהפעלות הרצונויות הוא אם מעלה ואם פחותות
 הנה כבר יחוייב בהכרח שתהיינה המעלות מחוקות במעלות והמעולים ושתהיינה
 הפחותות מחוקות בפחותות והפחותים וכאשר היה כל דמוי וחקוי אמנם
 יהיה בנאה ובמנונה הנה גלוי שכל דמוי וחקוי אמנם יכוון בו ההתנאות
 וההתנגות וכבר יחוייב עם זה בהכרח שיהיו המחקים למעלות רצוני הנוטים בטבע
 לחקויים מעולים והמחקים לפחותות יותר חסרי טבע מאלו ויותר קרובים אל
 הפחותות ומשני אלו המינים מבני האדם ימצא השבח והכוון רצוני שבח המעלות
 והכוונת הפחותות ולזה היו קצת המשוררים מטיבי השבח בלתי מטיבי הכוון
 וקצתם בהפך רצוני מטיבי הכוון בלתי מטיבי השבח הנה אם כן במחוייב ימצאו
 לכל דמוי וחקוי שתי אלו הפעלות רצוני ההתנאות וההתנגות ושני אלו ההכרלים
 אמנם ימצאו לדמוי וחקוי אשר יהיו במאמר לא החקוי אשר יהיה במשקל
 ולא אשר יהיה בלחן וכבר ימצא לדמוי במאמר הבדל שלישי והוא הדמוי
 אשר יכוון בו הסכמת הדומה לדומה לו מבלתי שיכוון בזה התנאות או התנגות

אבל עצם ההסכמה לכך וזה המין מהדמוי הוא כמו החומר המוכן לשישתנה אל שני הקצוות רצוני שהוא ישתנה פעם אל ההתנאות בתוספת עליו ופעם אל ההתנגות בתוספת גם כן עליו : אמר וזאת היתה דרך אומירש רצוני שהוא היה מביא בדמויו בהסכמה תוספת נותן נוי או גנות ומהמשוררים מי שהטבתו אמנם היא בהסכמה לכך ומהם מי שהטבתו בהתנאות והתנגות ומהם מי שקבץ שני הענינים כמו אומירש וכבר המשיל בכל מין מאלו במונים מהשירים היו מפורסמים במדינותיהם ומנהיגיהם בעשיית מין מין ממיני אלו הדמויים השלשה ואתה הנה לא יקשה עליך מציאות כמותם בשירי הערב ואם היו רוב שירי הערב אמנם הם כמו שיאמר אבונצר בזוללות וזה שהמין אשר יקראוהו השקיי אמנם הוא זרוו לדבר עברה ולכן ראוי שירחיקוהו הנערים וירנילו משיריהם מה שהוא זרוו על הגבורה והכבוד כי לא יזרוו הערב בשיריהם מהמעלות על זולת שתי אלו המעלות ואם היו לא ידברו בם על דרך הזרוו עליהם ואמנם ידברו בם על דרך ההתפארות ואולם המין מהשיר אשר המכוון בו ההסכמה הנה הוא נמצא הרבה בשיריהם ולכן יתארו הדוממים הרבה והבעלי חיים והצמחים ואולם היונים הנה לא יאמרו ברוב שיר אם לא שהוא פונה מול הזרוו על המעלה או ההחדל מהפחיתות או מה שיקנה מוסר מהמוסרים וידיעה מהידיעות הנה כבר התבאר מהמאמר שמיני הדמויים שלשה ושהבדליהם שלשה והתבאר מה הם אלו ההבדלים השלשה והמינים השלשה וידמה שכאשר יחופשו השירים יפול האמת שלא ימצא בכאן מין רביעי ממיני הדמויים ולא הבדל רביעי מהבדלי אותם המינים :

הפרק השלישי אמר וידמה שתהיינה העלות המולידות השיר בטבע בבני אדם שתי עלות אם העלה הראשונה הנה היא מציאות הדמוי והחקוי לאדם בטבע מראשית צמיחתו ארצה שהפעל הזה ימצא לבני אדם והם נערים וזה דבר ייוחד בו האדם מבין שאר הבעלי חיים והעלה בזה כי האדם מבין

שאר הבעלי חיים הוא אשר יתענג בדמות הדברים אשר כבר הרגישם
 ובחקוי להם והראיה על שהאדם ישיש בדמוי בטבע וישמח שאנחנו נתענג
 ונשמח בחקוי הדברים אשר לא נתענג בהרגשתם ובפרט כשהיה החקוי
 מדוקדק בהפלגה כמו מה שיקרה בציורי הרבה מהבעלי חיים אשר יעשום
 בקיאי המציירים ולזאת העלה נעשו בלמוד אצל נתינת ההבנות וההלצות
 הרמזים כי הם כלי עוזר על הבנת הענין אשר תכוון נתינת הבנתו למקום מה
 שבם מההתענגות אשר הוא נמצא ברמזים מפני מה שבהם מהדמיון ותהיה
 הנפש כפי התענגה בו יותר שלמת קבול כי הלמוד לא אמנם ימצא לפילוסוף
 לבר אבל לבני אדם בזה עם הפילוסוף שתוף מועט וזה שכבר ימצא הלמוד
 בטבע מגיע מאדם אל אדם כפי הקש אותו האדם המלמד מהאדם המתלמד
 והרמזים למה שהיו אמנם הם דמויים לעיניים כבר הורגשו הנה מבואר שהם
 אמנם יעשו למקום המהירות אל ההבנה והקבול לה ושהם אמנם יתנו הבנה
 במה שבם מההתענגות למקום הדמיון אשר בם הנה זאת היא העלה
 הראשונה המולידה לשיר ואם העלה השנית הנה היא התענגות האדם גם
 כן בטבע במשקל והלחנים כי הלחנים יראה מעינים שהם מתיחסים למשקל
 אצל אשר בטבעם שישינו המשקלים והלחנים והתענגות הנפש בטבע בחקוי
 והלחנים והמשקלים הוא הסבה במציאות המלאכות השיריות ובפרט אצל היצירה
 ההגונה בזה וכאשר צמחה האומה נתילדה בם מלאכת השיר מצד שהראשון
 הביא ממנה תחלה חלק מועט עוד הביא הבא אחריו חלק אחר וככה עד
 שנשלמו המלאכות השיריות ונשלמו גם כן מיניהם כפי הכנת מין מין מבני
 אדם להתענג יותר במין מין ממיני השיר משל זה שהנפשות אשר הן
 משובחות ונכבדות בטבע הן אשר הצמיחו תחלה מלאכת השבח רצוני שבח
 הפעולות הנאות והנפשות אשר הן פחותות מאלו הן אשר הצמיחו מלאכת
 הביון רצוני הבזות הפעולות המנוגות ואם היה כבר יצטרך בהכרח אל אשר

מכווננו להכנות הרעים והרעות שישובה הטובים והפעולות הנאות כדי שיהיה
הנלות נבלות הרעות יותר רב ארצה כאשר זכרם עוד יזכור למולם הפעולות
המנונות הנה זה הוא מה שבוה הפרק מהענינים המשותפים לכל האומות או
לרובם ושאר מה שיוזכרו בו הנה כלו או רובו ממה שיחד שיריהם ומנהגם
בהם וזה שהוא יזכור מיני המלאכות השיריות אשר היו נעשות אצלם ואיך
היתה צמיחת אחת אחת מהם בטבע ואיזה חלק הוא הקודם מהם בהויה על
איזה חלק ובפרט במלאכת השבב ומלאכת הבזיון המפורסמות אצלם ויזכור
עם זה ראשון מי שהתחיל מלאכה מלאכה מאותן המלאכות השיריות
המורגלות אצלם ומי הוסיף עליהם ומי השלימם אחר זה והוא בזה השער מכתיר
אומירש בכתר שם טוב ופרסום רב ויודיע שהוא אשר נתן התחלות אלו
המלאכות ושכבר לא היה לאחד לפניו מעשה במלאכת השבב לו שיעור
מורגש ולא במלאכת הבזיון ולא בזולת זה מהמלאכות המפורסמות אצלם :
אמר והחסרים מהשירים והקצרים הם הקודמים בזמן לפי שהטבעים יותר קלי
נפילה עליהם ראשונה והקצרים הם אשר יהיו מגורים מעטים והחסרים הם
אשר יהיו מנעימות מעטות גם כן : אמר ומלאכת הבזיון לא אמנם יכוון
בה החקוי בכל מה שהוא רע ומנונה לכד אבל ובכל מה שהוא רע ראוי
להלעיג בו ר"ל פחות מגונה אין לדאג עליו : אמר והראיה על
שהתלענות יחוייב שיקבץ אלו התארים השלשה שכבר ימצאו בפני המתלעג
אלו התכונות השלשה רצוני פנים נזעמים ותכונת ההתקמנות ומיעוט
ההצטערות במי שילעג בו וזה בחלוקה פני הכועס רצוני שבו זעם והתפארות
ודאגה וזאת היא תכונת נפש הכועס על הרבר אשר יכעס עליו :
הפרק הרביעי אמר והטבת מלאכת השבב תהיה בעשותה החרוזות
הארוכות לא הקצרות ולכן מאסו המתאחרים החרוזות הקצרות אשר היו
נעשות בה ובזולתה ממלאכות השיר והיותר מיוחד שבמשקלים בה הוא

המשקל הפשוט הבלתי מורכב האמנם ראוי הוא שלא יגיע בם מהארך אל ספור יקוצו בו בני אדם והגדר הנותן הבנת עצם מלאכת השבח אמנם הוא דמוי וחקוי למעשה הרצוני המעולה השלם אשר לו כח כללי בענינים המעולים לא כח חלקי באחד אחד מחענינים המעולים חקוי יתפעלו בו הנפשות הפעלות ישר ממה שיתילד בהם מהרחמנות והפחד וזה במה שידומה במעולים מהנקיות והקרושה כי החקוי אמנם הוא לתכונות אשר תחייבנה המעלות לא לקנינים אחר שאי אפשר בם שידומו וזה החקוי במאמר ישלם כאשר יחובר בו הלחן והמשקל וכבר תמצאנה תכונות יוצאות מהמשקל והלחן ישימו המאמר יותר תמים חקוי והם הרמזים ורמזות הפנים אשר נאמרה בספר ההלצה וראשון חלקי השבח השיריי במעשה הוא שימנו הענינים הנכבדים אשר בם יהיה הדמיון עוד יקושטו אותם הענינים בלחן והמשקל הנאותים לדבר הנאמר בו ועשיית הלחן בשיר תכין הנפש לקבול דמיון הדבר אשר יכוון לדמותו וכאלו הלחן הוא אשר יקנה לנפש ההכנה אשר יכוון בה הדמוי והחקוי לדבר המכוון דמויו ואמנם יקנה לנפש זאת התכונה במין מין ממיני השיר הלחן הנאות לאותו המין מהשיר בנעימותו וחבורו וכמו שנמצא אנהנו הנעימות החדות יאותו למין מהמאמר זולת אשר יאותו לו הנעימות הכבדות ככה יתכן שנאמין בהרכבת הלחנים ותכונות מגידי החדשות והספורים אשר ישלימו הדמיון הנמצא במאמרים השיריים עצמם מפני אלו השלשה רצוני הדמוי והמשקל והלחן אשר הם יסודות החקוי הם בכלל שתי תכונות אחת מהן תכונה תורה על מדה ומנהג כמי שידבר דברי משכיל או דברי כעסן והשנית תכונה תורה על סברתו כי אין תכונת מי שידבר והוא מתאמת בדבר תכונת מי שידבר בו והוא מספק כי המספר והמגיד בשבח ראוי שתהיה תכונת מאמרו ותמונתו תכונת מאמת לא מספק ותכונת מצדיק לא ליצן והחדשות אשר ראוי שיליץ מהן מגיד החדשות והוא בשתי אלו התכונות הם ספורי הטפלות

אשר יהיו בדמוי והחקוי ארצה בספורי המפללות הרכבת הענינים אשר יכוון חקיים אם כפי שהם עליו בעצמם רצוני במציאות ואם כפי מה שהורגל בשיר מזה ואם היה כזב ועל כן יאמר למאמרים השיריים ספורי המפללות הנה אם כן המנידים חדשות וספורים בכלל הם אשר להם יכולת על חקוי המנהגים והסברות : אמר וכבר יחוייב שיהיו חלקי מלאכת השבח ששה המאמרים המפליים המחקים והמנהגים והמשקל והסברות והמבט והלחן והראיה על זה שכל מאמר שירי הנה כבר יחלק אל מדמה ומדומה והמדמה שלשה החקוי והמשקל והלחן והמדומה בשבח שלשה גם כן המנהגים והסברות והמבט רצוני לקחת ההוראה בו לנכונות הסברא ויהיו אם כן חלקי מלאכת השבח בהכרח ששה ואמנם היו המנהגים והסברות היותר גדולים שבחלקי השבח לפי שמלאכת השבח איננה מלאכה מחקה בני אדם עצמם מצד מה שהם אישי בני אדם מוחשים אבל אמנם תחקם מפני מנהגיהם הנאים ופעולותיהם הנעימות וסברותיהם המצליחות והמנהגים כוללים הפעולות והמדות ולכן הושם המנהג אחד מהחלקים הששה ולא הוצרך בזכרונו לחלק ולזכור הפעולות והמדות ואולם המבט הנה הוא הכרת נכונות הסברא וכאלו הוא היה אצלם מין מלקיחת המענה לנכונות הסברא אשר בו ישובח האדם וזה לא ימצא בשירי הערב ואמנם ימצא במאמרים השיריים השבחיים שיחקו אלו השלשה דברים רצוני המנהגים והסברות ולקיחת ההוראה במינים השלשה מהדברים אשר בהם יחוקו ארצה המאמר המדמה והמשקל והלחן : אמר וחלקי מלאכת המאמר המפליי מצד מה שהוא מחקה שני חלקים וזה שכל חקוי אם שיוצע לחקוי חקוי הפכו עוד יעתק ממנו אל חקוי והוא אשר יקרא אצלם הגלגול ואם שיחוקה הדבר עצמו מבלתי נטות לחקוי הפכו והוא אשר היו קוראים אותו לקיחת ההוראה ואשר יונח מאלו החלקים מדרגת ההתחלה והיסוד הוא המאמר המפליי המחקה והחלק השני המנהגים והוא אשר יעשה תחלה בהם החקוי רצוני אשר יחוקו ואמנם

היה החקוי הוא העמוד והיסוד בזאת המלאכה לפי שהתענגות לא יהיה בזכרון הדבר המכוון לזכרו מבלתי שיחוקה אבל אמנם יהיה ההתענגות בו והקבול לו כאשר חוקה ולכן לא יתענג האדם בהבטה אל צורות הדברים הנמצאים עצמם ויתענג בחקוים והצטיירם בצבעים והגוונים ולכן ישתמשו בני אדם במלאכת הפתוח והציור והחלק השלישי למלאכת השבח רצוני הנמשך לשני הוא הסברא וזה הוא היכולת על חקוי מה שהוא נמצא כך או איננו נמצא כך וזה כמו שעומסת ההלצה לבאר שהדבר נמצא או בלתי נמצא אלא שההלצה עומסת עליה וזה במאמר מספיק והשיר במאמר מחקה וזה החקוי גם כן נמצא במאמרים התוריים : אמר וכבר היו הקודמים ממניחי ההנהגות מסתפקים על התישבות הסברות בנפשות במאמרים השיריים עד ששערו המתאחרים בדרכים ההלציים וההפרש בין המאמר השיריי אשר יזרו על הסברא ואשר יזרו על המנהג שאשר יזרו על המנהג יזרו על עשיית דבר או על הבריחה מדבר והמאמר אשר יזרו על הסברא אמנם יזרו על שהדבר נמצא או בלתי נמצא לא על דבר יבוקש או ירוחק והחלק הרביעי לאלו החלקים רצוני הנמשך לשלישי הוא המשקל ומשלמותו שיהיה מתיחס לכוונה כי הרבה מהמשקלים יתיחסו לכוונה ולא יתיחסו לכוונה אחרת והחלק החמישי במדרגה הוא הלחן והוא היותר גדול שבאלו החלקים הרשמה והפעלות בנפשות והחלק הששי הוא המבט רצוני לקחת הטענה לנכונות הסברא או לנכונות המעשה לא במאמר ספוקי כי זה בלתי נאות בזאת המלאכה אבל במאמר מחקה כי מלאכת השיר אינה בנויה על עשיית הטענה וההתוכחות ובפרט מלאכת השבח ולכן לא תעשה השבח מלאכת הקריצה ורמיות הפנים כמו שתעשה ההלצה : אמר והמלאכה המרעית אשר תודיע ממה זה יעשו השירים ואיך יעשו יותר שלמת ראשיות מעשיית השירים כי כל מלאכה נותנת מהמלאכות העמידה על עשייתם היא יותר ראשית ממה שתחתיה :

הפרק החמישי אמר ואחר שכבר נאמר מה היא מלאכת השבח וממה
זה תחובר וכמה חלקיה ומה הם הנה נדבר בדברים אשר בם תהיה הנעמת
הענינים אשר יתקיים בם השיר כי המאמר באלו הדברים הכרחי במלאכת
השבח ובולתה והוא לה במדרגת ההתחלה וזה שהענינים אשר יקוימו בם
המלאכות שני מינים ענינים הכרחיים וענינים תהיינה בם יותר שלמות ויותר
מעולות ונאמר שכבר יחוייב שתהיה מלאכת השבח משלמת תכליות
פעולתה רצוני שתתן מהרמוי והחקוי הנעת התכלית אשר בטבעה לתת הנעתו
וזה יהיה בדברים אחד מהם שיהיה אל החרוז נודל מה מוגבל יהיה בו כל
ושלם והכל והשלם הוא מה שיהיה לו התחלה ואמצע וסוף וההתחלה קודמת
ולא יחוייב שתמצא עם הדברים אשר להם התחלה והסוף אחר הדברים
אשר הוא להם סוף ואיננו קודם והאמצע הוא קודם ועם והוא אם כן יותר מעולה
משתי הקצוות אחר שהיה האמצע במקום קודם ואחר כי הגבורים הם אשר
מקומם במלחמה מה שבין מקום רכי הלב ומקום המסתכנים והוא המקום האמצעי
וכמו כן הגבול המעולה בהרכבה הוא האמצעי והוא אשר יתרכב מהקצוות
ולא יתרכבו הקצוות ממנו ולא יחוייב שיהיה הממוצע אמצעי ר"ל טוב בהרכבה
והדרגה לבד אבל ובשיעור וכשהיה זה כן הנה כבר יחוייב שיהיה אל החרוז
ראשית ואמצע וסוף ושיהיה כל אחד מאלו החלקים אמצעי בשיעור וככה
יחוייב בכלל המורכב מהם שיהיה בשיעור מוגבל לא שיהיה באיזה נודל
הודמן וזה כי הטוב במורכב יהיה מפני שני דברים אחד מהם ההדרגה והשני
השיעור ולכן לא יאמר בבעל חיים הקטן הגוף בערך אל אישי מינו שהוא
טוב והענין בהלצה השיריית בזה כמו הענין בלמוד המופתי רצוני שהלמוד
אם היה קצר הזמן לא תהיה ההכנה טובה ולא אם היה יותר ארוך ממה
שראוי לפי שכבר ישיג למתלמד בזה שכחה והענין בזה כמו הענין בהבטה
אל המוחש רצוני שההבטה אל המוחש אמנם תהיה טובה כשהיה בין המביט

ובינו מרחק ממוצע לא כשהיה ממנו רחוק מאד ולא כשהיה קרוב ממנו מאד
 ואשר יקרה בלמוד בעינו יקרה במאמרים השיריים ארצה שאם היה החרון
 קצר לא ישלים חלקי השבח ואם היה ארוך לא יהיה אפשר לשמרם ולהזכר
 לשומעים חלקיהם ויקרה להם כאשר שמעו החלקים האחרונים שיהיו כבר
 שכחו הראשונים ואולם המאמרים ההלציים אשר יעשו בהתוכחות הנה אין
 להם שיעור מוגבל בטבע ולכן הצטרכו בני אדם לשער זמן ההתוכחות
 אשר בין בעלי הריב אם בכלי המים כפי מה שהיו נוהגים היונים אחר
 שהיו אמנם יכונו לסימנים לכד ואם בחלקי הימים כמו הענין אצל הערב
 אחר שהיה המכוון במריבות אצלם אמנם הם הדברים המספיקים אשר
 מהזין ולכן אלו היתה מלאכת השבח בהתוכחות היינו צריכים בה אל
 השערת זמן ההתוכחות בשעות המים או בוולתם אבל למה שלא היה
 הענין כן חייב שיהיה למלאכת השיר גבול טבעי כמו הענין בשיעורים
 הטבעיים לענינים הנמצאים וזה שכמו שכל המתהוים כאשר לא יעיקם בעת
 ההויה רוע המזל יהיו בגודל מוגבל בטבע ככה יחייב שיהיה הענין במאמרים
 השיריים ובפרט בשני מיני החקוי רצוני אשר יעתק בו מההפך אל ההפך
 או יחוקה בו הדבר עצמו מבלתי שיעתק אל הפכו : אמר וממה שינעם
 בו קיום השיר שלא יתארך בזכרון הדברים הרבים אשר יקרו לדבר האחד
 המכוון בשיר כי הדבר האחד יקרו לו דברים רבים וכמו כן ימצאו לדבר
 האחד הרמוז אליו פעולות רבות : אמר וידמה שיהיו כל המשוררים
 בלתי נשמרים מזה אבל יעתקו מדבר אל דבר ולא יחייבו כוונה אחת
 מלבד אומירש ואתה תמצא זה יקרה הרבה בשירי הערב ובפרט אצל
 השבח רצוני שכאשר ירצו לזכור דבר מה מסבות המשובח כמו סוף או
 ספר יתעסקו בחקויו ויזו מזכרון המשובח ובכלל הנה יחייב שתהיה המלאכה
 בזה מתדמה לטבע רצוני שתפעל כל מה שתפעלהו בגלל כוונה אחת

ותכלית אחר וכאשר היה זה כן הנה מן המחוייב שיהיה הדמיון והחקוי לאחד
ושתכונן בו כוונה אחת ושיהיה לחלקיו גודל מוגבל ושיהיה בהם התחלה
ואמצע וסוף ושיהיה האמצע היותר מעולה מהם כי הנמצאות אשר מציאותם
בהדרגה ונעימות סדר כאשר נעדרו הדרגתם לא ימצא להם הפעל המיוחד
בם : אמר וגלוי הוא גם כן ממה שנאמר במכון המאמרים השיריים
שהחקוי אשר יהיה בענינים הברויים הכוזבים אינם מפעל המשורר והם אשר
יקראו דמויים וספורים כמו מה שבספר כלילה ודמנה אבל המשורר אמנם
ידבר בענינים הנמצאים או האפשריים המציאות לפי שאלו הם אשר תכונן
הבריה מהם או דרישתם או הסכמת הדמיון להם כפי מה שנאמר בהבדלי
החקוי ואולם העושים הדמויים והספורים הנה מעשיהם בלתי מעשה המשוררים
ואם היו כבר יעשו אותם הדמויים והחדשות הבריות ברבור שקול זה שניהם
ואם היו משתתפים במשקל הנה אחד מהם ישלם לו המעשה אשר יכוונהו
בספור הטפליי ואם לא יהיה שקול והוא ההשכל אשר יקנה מהחדשות
הבריות והמשורר לא יגיענו מכונונו על השלמות מהדמיון אלא במשקל
הנה אם כן העושה הדמויים הברויים והספורים אמנם יהיה בודה מלבו
אישים אין להם מציאות כלל ויניח להם שמות ואם המשורר הנה אמנם
יניח שמות לדברים נמצאים ולפעמים ידברו בכוללים ולכן היתה מלאכת
השיר יותר קרובה אל הפילוסופיא ממלאכת כדיות הדמויים וזה אשר
אמרו הוא כפי מנהגם בשיר אשר ידמה שיהיה הוא הענין הטבעי לאומות
הטבעיות : אמר והמחוייב יותר לכון אליו במלאכת השבח שיהיו
הדברים המחוקים ענינים נמצאים לא ענינים להם שמות ברויים כי
השבח אמנם יפנה מול ההנעה אל הפעולות הרצוניות וכאשר היו הפעולות
אפשריות היתה ההספקה בם יותר גדולת נפילה רצוני האמות השיריים אשר
יגיע הנפש אל הדרישה או הבריה ואולם הדברים הבלתי נמצאים הנה לא

יונחו ולא יחודשו להם שמות במלאכת השבח אלא על המעט ואותו הצד
 מהדמיון ואם היה כבר יקובל בו תועלת בלתי מועט להתיחס פעולות הברוי
 ההוא והפעלויותיו לענינים הנמצאים הנה אין ראוי שיכוון במלאכת השבח כי
 זה הצד מהדמיון אינו ממה שיאות לכל הטבעים אבל כבר יצחקו ממנו
 ויקוצו בו הרבה מבני אדם וכאשר היה זה כן הנה הוא גלוי שהמשורר
 אמנם יהיה משורר בעשיית ספורי המפללות והמשקלים כשיעור מה שיהיה לו
 יכולת על עשיית הדמוי והחקוי והוא אמנם יעשה הדמוי לענינים הרצוניים
 הנמצאים ואין מתנאו שיחקה הענינים אשר הם נמצאים לבד אבל וכבר
 יחקה הענינים אשר יחשב כם שהם אפשריי המציאות והוא בזה משורר
 לא למטה מה שהוא בחקוי הענינים הנמצאים מפני שאין מונע ימנע שימצאו
 אותם הדברים בכמו תארי הדברים אשר הם עתה נמצאים ולא נצטרך
 בדמיון השיריי אל כמו אלו הספורים המפליים הברויים ולא יצטרך גם כן
 המשורר המעולה שישלים חקויו בענינים אשר מחוץ והוא אשר יקרא קריצה
 ורמיזה בפנים כי זה אמנם יעשוהו המזויפים מהמשוררים רצוני אשר יתראו
 משוררים ואינם משוררים ואולם המשוררים באמת הנה לא יעשוהו אלא
 אצל מה שירצו לנגד בו השתמשות המשוררים המזויפים ואולם כאשר יגדו
 למשוררים המטיבים לא יעשוהו כלל וכבר יוכרחו המופלאים בשיר במקומות
 שיהיו נעזרים להשתמש בדברים היוצאים מעמוד השיר מפני שהחקוי לא
 יהיה בכל מקום לדברים השלמים אשר אפשר לחקותם על השלמות אבל
 לדברים חסרים יקשה לחקותם במאמר ולכן יעורו על הקיום בדברים אשר
 מחוץ ובפרט כאשר כווננו לחקות הסברות לפי שדמוים קשה אחר שאינם
 פעולות ולא עצמים וכבר יתמוזו אלו הדברים אשר מחוץ והוא אשר יקרא
 קריצה ורמיזת הפנים בחקויים השיריים לעתים מה כאלו הם נפלו בהודמן
 מבלתי כוונה ויהיה להם פעל נפלא אחר שהיו הדברים אשר דרכם שיפלו

בהודמן נפלאים : אמר והרבה מהמאמרים השיריים יהיה טובם בחקוי
 הפשוט הבלתי נחלק לפנים והרבה מהם אמנם יהיה טובם בהתחלק
 לפנים גוף הרמזי והחקוי וזה שהענין ברמזי כמו הענין במעשים וכמו שמן
 המעשים מה שיגיע בפעל אחד פשוט ומה שיגיע בפעל מורכב ככה הענין
 בחקוי והחקוי הפשוט הוא אשר יעשו בו אחד משני מיני הדמיון רצוני המין
 אשר יקרא הגלגול או המין אשר יקרא לקיחת ההוראה ואולם החקוי המורכב
 הנה הוא אשר יעשו בו שני המינים יחד וזה בשיתחיל האדם בגלגול עוד
 יעתק ממנו אל לקיחת ההוראה או יתחיל בלקיחת ההוראה עוד יעתק ממנה
 אל הגלגול והיותר נאות הוא שיתחיל ראשונה בגלגול עוד יעתק ממנו אל
 לקיחת ההוראה כי הפרש גדול יש בין שיתחיל תחלה בגלגול עוד יעתק
 אל לקיחת ההוראה או יתחיל בלקיחת ההוראה עוד יעתק אל הגלגול :
 אמר וארצה בגלגול חקת האדם הפך המכוון לשבחו תחלה במה שתברח
 הנפש ממנו עוד יעתק ממנו אל חקוי המשובח עצמו כמו שהוא כאשר
 רצה לחקות ההצלחה ואנשיה התחיל תחלה לחקות רוע המול ואנשיו ואחר
 כן יעתק אל חקוי ההצלחה ואנשיה וזה בהפך מה שחקה בו אנשי רוע
 המול ואולם לקיחת ההוראה הנה היא חקוי הרבר לבד : אמר ומה
 נעימה לקיחת ההוראה כאשר תתערב בגלגול : אמר וכבר יעשו לקיחת
 ההוראה והגלגול בדברים הבלתי בעלי נפש ובבעלי נפש לא מצד מה
 שיכוון בו עשייה או עזיבה אבל מצד הדמיון לבד רצוני ההסכמה וזה המין
 מלקיחת ההוראה אשר זכרו הוא הגובר בשירי הערב רצוני לקיחת ההוראה
 והגלגול בזולת הבעלי נפש וכאשר קבצו שני בתי השיר שני מיני החקוי
 היו בתכלית הנועם : אמר ולקיחת ההוראה האנושית והגלגול אמנם יעשו
 בדרישה והבריחה וזה המין מלקיחת ההוראה הוא אשר יעיר בנפש הרחמנות
 פעם והפחד פעם וזה הוא אשר נצטרך אליו במלאכת שבת הפעולות

הנאות והבזות המנוגות : אמר הנה שני אלו החלקים אשר הגדנום הם חלקי מלאכת השבת ובכאן חלק שלישי והוא החלק אשר יוליד ההפעלויות הנפשיות רצוני הפעלויות הרחמנות והפחד והראגה וזה יהיה בזכרון הפגעים והתלאות היוורדות בבני אדם כי אלו הדברים הם אשר ישלחו הרחמנות והפחד והם חלק עצום מחלקי הורו על הפעולות אשר הם מכוון השבת אצלם :

הפרק הששי אמר אם חלקי מלאכת השבת משער האיכות הנה כבר דברנו בם ואם חלקיה מצד הכמות הנה ראוי שנדבר בם והוא יזכור בזה הענין חלקים מיוחדים בשיריהם ואשר ימצא מהם בשירי הערב הנה הם שלשה החלק הראשון ינהג אצלם מנהג הפתיחה בהלצה והוא אשר בו יזכרו ההערות והחלק השני השבת והחלק השלישי אשר ינהג מנהג החתימה בהלצה וזה החלק ברוב אצלם אם נמילת רשות מהמשובח ואם הגדלה ועלוי לשיר אשר אמרו והחלק הראשון יותר מפורסם מזה האחרון ולפעמים יביאו השבת כלי פתיחה וכאשר השלים השערת חלקי השיר אצלם אמר אולם חלקי מלאכת השבת אשר מצד האיכות ואשר מצד הכמות הנה כבר הגדנום ואולם מאיזה מהמקומות אפשר לעשות מלאכת השבת הנה אנחנו ננידים עדיין ונחבר זה אל מה שקדם : אמר וראוי כמו שנאמר שלא תהיה הרכבת השבחים מחקוי פשוט אבל מעורב ממינים רצוני מיני לקיחת ההוראה ומיני הגלגול ומהחקוי אשר יחייב ההפעלויות המפחידות הנותנות המיית רחמים המניעות הנפשות וזה שהוא מחוייב שיהיו השבחים אשר יכוון בהם הורו על המעלות מורכבים מחקוי המעלות ומחקוי דברים מפחידים מעציבים יצמער האדם בהם והם רוע המזל אשר ישיג מהעדר המעלות לבלי חק וזה שבאלו יתחזק התנועות הנפש לקבול המעלות כי העתק המשורר מחקוי מעלה אל חקוי לא מעלה או מחקוי

מעולה אל חקוי לא מעולה אין בו דבר ממה שיורו האדם ויעירוהו לפעל
 המעלות אחר שהיה בלתי מחוייב לנו אהבה נוספת ולא יראה והמאמרים
 השבתיים יחוייב שימצא בם הפך שני הענינים וזה יהיה כאשר יעתקו מחקוי
 המעלות אל חקוי רוע המזל והמקרה הרע היוורד במעולים או יעתקו מאלו
 אל חקוי אנשי המעלות כי זה החקוי יכמיר רחמי הנפשות ויעוררם לקבול
 המעלות ואתה תמצא רוב החקויים הנפלים במאמרים התוריים כפי זה הצד
 אשר זכר אחר שהיו אותם הם מאמרים שבחיים מורים על המעשה כמו
 מה שבא בתורה מספור יוסף ע"ה ואחיו וזולת זה מהספורים אשר
 יקראו הוכחות : אמר ואמנם יתחדש הרחמנות והמיית רחמים בזכרון
 התחדש רוע המזל במי שאיננו ראוי לו ולבלי חק והפחד אמנם יתחדש
 אצל זכרון אלו מפני דמוי נפילת ההזק במי שהוא למטה ממנו רצוני
 בנפש השומע אחר שהיה הוא יותר ראוי בזה והדאגה והרחמנות אמנם
 יתחדשו אצל אלו מפני נפילתם במי שאיננו ראוי להם וכאשר היה זכרון
 המעלות נפרדות לא יפיל בנפש פחד מהבצרם ולא רחמנות ואהבה הנה
 מחוייב על מי שיחפוץ לזרו על המעלות שישים חלק מחקויו לדברים אשר
 ישלחו העצבון והפחד והרחמנות : אמר ולכן השבחים הנעימים הנמצאים
 למלאכת השיר הם השבחים אשר תמצא בם זאת ההרכבה רצוני זכרון
 המעלות והדברים המעציבים והמפחידים הנותנים המיית רחמים : אמר ולכן
 יחמאו המגנים מי שישים אחרית חלקי שירו הספורים הטפליים : אמר
 ומהראייה על שזה נמשך בשבח שמלאכת השבח העצומיית כבר יכנסו בה
 הענינים המכעיסים והכעם הוא דאגה עם תשוקה חזקה אל ההנקם וכאשר
 היה זה כן הנה זכרון הפגעים והתלאות המוצאות בעלי העלוי יחייבו אהבה
 נוספת להם ויראה מהבצר המעלות ואולם חקוי החסרונות בשבחים הנה
 כבר יכניסום אנשים בם לפי שבם מין מהגלגול אבל התיחס גנות החסרונות

הוא למלאכת הביון יותר מאשר הוא למלאכת השבח ולכן אין ראוי שיהיה
דמוים בשבחים על הכוונה הראשונה אלא מפני הגלגול וכאשר היה השיר
השבחיי יזכרו בו החסרונות הנה אין ספק שיהיה בו זכרון האויבים השנואים
והשבחים אמנם יבנו על זכרון פעולות הנואלים והאזהבים ואולם שונא השונא
או אוהב האוהב הנה לא יזכר לא בשבח ולא בגנות אחר שהיה לא אוהב
ולא שונא: אמר וראוי שיהיו הספורים הטפליים המפחידים המעציבים
מוצאם מוצא מה שיפול תחת הראות ירצה מפילת האמות במ לפי שכאשר
היו הספורים הטפליים מסופקים או הוצאו מוצא מסופק לא יפעלו הפעל
המכוון במ וזה שמה שלא יצדיקו האדם לא יחרד ממנו ולא יצמער לו
וזה אשר זכרו הוא הסבה בשהרבה מאשר לא יצדיקו הספורים המבוארים
יהיו פחותים לפי שהאנשים אמנם יתנועעו בשבע לאחד משני מאמרים אם
מאמר מופתי ואם מאמר אינו מופתי וזה המין הפחות מבני אדם כבר
נעדר ההתנועעות משני אלו המאמרים: אמר ומהמשוררים מי שיכנים
בשבחים חקוי דברים יכוון במ ההפלאה לבד מבלתי שיהיו מפחידים ולא
מצערים ואתה תמצא כמו אלו הדברים כלם הרבה בכתובים התוריים
אחר שהיו תושבחות המעלות אינם נמצאות בשירי הערב ואמנם ימצאו
בזמננו זה בנימוסים הכתובים: אמר וזה הפעל אין בו השתתפות
למלאכת השבח בצד מן הצדדים וזה שלא יכוון ממלאכת השיר איזה תענוג
הודמן אבל אמנם יכוון בה הגעת ההתענוגות בדמיון המעלות והוא התענוג
המתיהם למלאכת השבח: אמר וידוע הוא מה הם הדברים אשר יפעלו
התענוגים בחקוייהם מבלתי שישנו מזה עצבון ולא פחד ואולם הדברים אשר
ישנו עם ההתענוגות בחקוייהם הרחמנות והפחד הנה אמנם ישער האדם
זה כאשר יבקש איזה מהדברים הם הקשים מן התלאות הקורות ואיזה
מהדברים הם הדברים המועטים הנקלים אשר לא יושג מהם עצבון גדול

ולא פחד ודמוני אלו הדברים הם מה שיגיע באוהבים קצתם מקצת מפני
הרצון מהתלאות והפגעים לא מה שירד בשונאים משונאיהם כי האדם
לא ידאג ולא יחמול למה שירד מהרע בשונא משונאו כמו שידאג ויפחד
מהרע היורד באוהב מאוהבו ואם היה כבר ישוג לאדם מזה כאב לב הנה
אמנם לא ישיגו כמו הכאב אשר ישיגו מהרע אשר ירד בשני האוהבים
קצתם מקצת כמו רציחת האחים קצתם קצת או רציחת האבות הבנים או
הבנים האבות ולזה אשר זכרו היה ספור אברהם ע"ה במה שצווה בכנו
בתכלית המאמרים המחייבים העצבון והפחד : אמר והשבח אמנם ראוי
שיהיה בפעולות המשובחות אשר יגיעו מרצון וידיעה לפי שמהדברים מה
שיעשה מרצון וידיעה ומהם מה שיעשה לא מרצון ולא מידיעה ומהם
מה שיעשה מידיעה לא מרצון או מרצון לא מידיעה וכמו כן הפעולות
מהם מה שיהיה למי שידע ולמי שלא ידע והפעל כאשר הגיע מבלתי
ידיעה ולא רצון לא יכנס בשער השבח וכמו כן כאשר היה מגיע מבלתי
ידוע לפי שהוא יהיה או בשקריות יותר נכנס מאשר הוא בשיר ולא
יחוייב שיהוקה ואולם הפעולות אשר לא יסופק שהם הגיעו מרצון וידיעה
ומידועים הנה מה טובה ומה נעימה לקחת ההוראה אשר תהיה באלו
הפעולות : אמר אם בהנעמת קיום הענינים אשר יתרכבו מהם השירים
ואיך ראוי שתהיה הרכבתם הנה כבר אמרנו בזה מאמר מספיק ואם איזה
מהמנהגים הם המנהגים אשר יתכן שיחוקו בשבח הנה כבר יחוייב שנדבר
בהם ונאמר שהמנהגים אשר יחוקו אצל השבח הטוב רצוני הנעמת נפילתם
לשומעים ארבעה אחד מהם המנהגים אשר הם טובים באותו המשובח כי
אשר יורשם בנפש הוא חקוי עיני האמת הנמצאים במשובח ההוא וכל סוג
הנה בו טוב מה ואם היו בו דברים אין בהם טוב והשני שיהיו המנהגים
מאשר יאותו במשובח ויתכנו לו וזה שהמנהגים אשר יאותו באשה לא יאותו

באיש והשלישי שיהיו המנהגים הנמצאים בו על יותר שלם מה שאפשר שימצאו בו מהדמוי וההסכמה והרביעי שיהיו ישרים ממוצעים בין הקצוות ואמנם היה זה כן לפי שהמנהגים הפחותים לא ישובח האדם כם וכמו כן המנהגים אשר לא יאותו במשובח ואם היו טובים וכמו כן המנהגים הנאותים כאשר לא ימצאו על יותר שלם מה שאפשר כם מההדמות או לא ימצאו מספיקים והמנהגים אשר הם טובים ויורו על המדה הטובה המעולה מהם מה שהם כן באמת ומהם מה שהם כן במפורסם ומהם מה שהם דומים לשני אלו והמנהגים הטובים אם אמתיים ואם דומים לאמתיים ואם מפורסמים או דומים למפורסמים וכל אלו נכנסים בשבח : אמר ויחוייב שתהיינה חתימות השירים והחרוזות מורות בכללות על מה שקדם זכרו מהמנהגים אשר נפל השבח בהם כמו הענין בחתימות ההלצות ושיהיה המשורר בלתי מביא בשירו מהחקויים היוצאים מהמאמר לא בשיעור מה שיסבלוהו המליצים מזה עד שלא יוחם בזה אל ההפלגה ויצאה מדרך השיר ולא אל הקצור : אמר והדמוי והחקוי הם תושבחות הדברים אשר בתכלית המעלה וכמו שהמצייר המומחה יצייר הדבר כפי מה שהוא עליו במציאות עד שהם כבר יציירו הכעסנים והעצלנים עם שהם תארים נפשיים ככה יחוייב שיהיה המשורר בחקוייו יצייר כל דבר כפי מה שהוא עליו עד שיחקה המדות ופעולות הנפש והוא זכר משל זה בשיר אמרו אומירש : אמר ויחוייב על המשורר שישתמש בדמויו וחקוייו מהדברים אשר רץ המנהג לעשותם בדמוי ושלא יעבור בזה חק דרך השיר : אמר ומיני לקיחת ההוראות אשר ינהגו זה המנהג רצוני החקוי הנהג מנהג הטוב על הדרך המלאכותי מינים רבים הנה מהם שיהיה החקוי לדברים מוחשים בדברים מוחשים מדרכם שיפילו הספק למי שיביט אליהם ויביאו לחשוב שהם הם להשתתפם בתכונות מוחשות וזה כמו דמותם לקצת

הכוכבים סרמן ולקצתם אוחז הנהש לפי שהם מצד התמונה אפשר שידמה מדמה שהם הם להשתתפם בענין מוחש ורוב דמויי הערב הם חוזרים אל זה המקום ולכן היו אותיות הדמוי אצלם גזרות הספק וכל מה שהיו אלו המדמים יותר קרובים אל נפילת הספק היו יותר שלמי דמוי וכל מה שהיו יותר רחוקים מנפילת הספק היו יותר הסרי דמוי והם החקויים הרחוקים שראוי שיעזבו ומהם שיהיה החקוי לענינים מתוארים בענינים מוחשים כאשר היו לאותם הענינים פעולות מיוחדות לאותם התארים עד שידומה שהם הם כמו אמרם בחסד שהוא רביד הצואר ובהטבה שהוא קשר כמו שאמר אבו אלטיב שמי שהגיעו ההטבה נקשר קשר וזה הרבה בשירי הערב ומה שהיה מאלו גם כן בלתי מתיחס ולא דומה הנה ראוי שיעזב וזה הרבה מה שימצא בשירי החדשים וכמו שהרחוק המציאות בכאן נעזב ככה ראוי שיהיה דמוי הנכבד בפחות המציאות גם כן נעזב ושיהיה הדמוי בדברים המעולים : אמר ובכאן מין אחר מהשיר והם השירים אשר הם בשער האמות וההספקה יותר נכנסים מאשר הם בשער הדמיון והם יותר קרובים אל המשלים ההלציים מאשר הם אל החקוי השיריי וזה הסוג אשר זכרו מהשיר הוא הרבה בשירי הערב : אמר והמין השלישי מהחקוי הוא החקוי אשר יפול בהזכרות וזה שיניח המשורר דבר יודכר בו דבר אחר כמו שיראה אדם כתיבת אדם ויזכרו וידאג עליו אם היה מת או ישתוקק אליו אם היה חי וזה נמצא הרבה בשירי הערב ויקרב מזה המקום מה שירדן בו מנהג הערב מהזכרת האוהבים בדמיון ולהעמידם מעמד המדומה והשתמשות הערב בדמיון נחלק לפנים וצדדי עשייתם לו רבים ולכן ידמה שיהיה מהמקומות השיריים המיוחדים בחשק נשים וכבר יכנס גם כן בחמלה : אמר ואולם המין הרביעי מהחקוי הנה הוא שיוכר שאיש מה דומה לאיש מאותו המין בעינו וזה הדמוי לא יהיה אלא במדה או ביצירה כמו מאמר

האומר כבר בא דומה ליוסף והביאור בדומה הפך הדמוי כי הדמוי הוא הפלת ספק וביאור הדומה בין שנים הוא האמתה למציאות הדומה והוא התכלית בהסכמת הדמיון רצוני כאשר יאמר פלוני דומה לפלוני: אמר והמין החמישי הוא אשר יעשהו הטעאיים מהמשוררים והוא ההפלה הכוזבת וזה הרבה בשירי הערב כמו מאמר אחד מהם צרינו ננח ואפילו היו שמש וירח וזה כלו כזב והוא נמצא הרבה בשירי הערב ובכאן מקום ששי מפורסם יעשהו הערב והוא העמדת הדוממים מקום המדברים בהלצותיהם ותשובותיהם אחר שהיו בם תכונות מורות על הדבור כמו הלצת המשורר אל הצללים וזולת זה מהדומה לזה ממה שהוא הרבה בשיריהם וכבר זכר הוא זה המקום בספר ההלצה וזכר שאומירש היה מכווין אליו הרבה: אמר ולקחת ההוראה המעולה והגלגול אמנם יהיו לפעולות הרצוניות ורוב מה שימצא זה המין מלקחת ההוראה אמנם הוא בשבח הפעולות המעולות ונגות הפעולות הבלתי מעולות והוא מעט בשירי הערב: אמר והטבת הספור השיריי וההגעה בו לתכלית השלמות אמנם יהיה כאשר הגיע המשורר לתאר הדבר או הנורה הנופלת אשר יתארנה הגעה יראו שומעיה כאלו היא מוחשת ונראית לעין וזה ימצא הרבה בשירי הערב אבל אמנם ימצא זה הצד מן הדמיון לערב אם בפעולות הבלתי גדורות ואם במה שהכוונה ממנו האותות הדמיון לבד כי כבר ימצאו בערב שירים באו על הניאוף ושירים כוונתם האותות הדמוי לבד וכבר ימצא זה בשיריהם בתארי הענינים הנופלים כמו המלחמות וזולת זה ממה שישתבחו בו בני אדם והטבת זה המין מהדמוי אמנם יתכן כשיתן האדם תחלה הגעת כל הענינים אשר בדבר אשר יכווין לתארו עוד ירכיב על אותם הענינים החלקים השלשה מחלקי השיר רצוני הדמיון והמשקל והלחן: אמר וספירת מקומות לקחת ההוראות ענין ארוך מאד

ואמנם רמוז בזה אל רובם והתחלפות האומות בהם : אמר וכל שבה הנה ממנו מה שבו קשר בין חלקיו וממנו מה שבו התרה וידמה שיהיה היותר קרוב שבדברים דמוי אל הקשר הנמצא בשיריהם הוא החלק אשר יקרא אצל הערב השקיי ובכלל פתיחת החרוז בחלק השבתי והתרה היא הפרדת שני החלקים אחד מהם מהאחר ר"ל הבאתם נפרדים : אמר ומיני השבח ארבעה שלשה מהם פשוטים והם אשר קדמו אחד מהם הגלגול והשני לקחת החוראה והשלישי ההפעלות : אמר כמו מה שידובר באנשי גיהנם כי אלה מעציבים ומחרידים והרביעי המורכב מאלו אם משלשתם ואם משנים מהם וראוי שתדע שדמויני מיני השבחים האלו הארבעה לפעל הרצוני המעולה בלתי נמצאים בשירי הערב : אמר ומהמשוררים מי שייטיב צחות מאמרו בחרוזות הארוכות ומהם מי שייטיב השירים הקצרים והחרוזות הקצרות והסבה בזה שלמה שהיה המשורר המטיב הוא אשר יתאר כל דבר בסגולותיו וכפי ישותו והיו הדברים האלו מתחלפים ברבוי והכח בדבר דבר מהדברים המתוארים חוייב שיהיה הדמיון המעולה הוא אשר לא יעבור סגולות הדבר ולא אמתתו ומכני אדם מי שכבר הרגיל או מי שיעצרתו מוכנת מול דמיון הדברים המעמי הסגולות ואלו ייטיבו שיריהם הקצרים ולא ייטיבו החרוזות הארוכות ומהמשוררים מי שהוא בהפך אלו והם בוני בתי השיר הארוכים והם אשר הרגילו המאמר בדברים הרבי הסגולות אם הם ביצירתם מוכנים לחקוייהם או נקבצו בהם שני הענינים יחד : אמר ומהדמויים והענינים מה שיתחם למשקלים הארוכים ומהם מה שיתחם לקצרים ולפעמים היה המשקל מתחם אל הענין בלתי מתחם לדמיון ולפעמים היה בהפך ולפעמים היה בלתי מתחם לשניהם והמשלי אלו ממה שיקשה מציאותם בשירי הערב או הם בלתי נמצאים בהם : אמר וכבר יחוברו אל הדברים אשר בהם קיום השירים

ענינים מחוץ והם התכונות אשר תהיינה בקול המשורר וצורתו כפי מה שקדם ויותר מה שימצאו המשוררים משתמשים בזה הוא בשירים ההפעלותיים כמו המדברים באנשי גיהנם וזולתם ולמה שהיינו אנוחנו כבר דברנו בדברים אשר יתקיימו בם השירים אשר הם חלקיהם כאמת הנה כבר ראוי שנדבר כאלו גם כן ונאמר שאלו הפעולות בכלל הם אשר יורו עליהם המאמרים אשר יקראו ההפעלותיים ולכן ראוי כאשר נעשו אלו שיעשו עם אותם המאמרים וזה שאלו יראו ההפעלות אשר יכוון במאמר קיומו כאלו הוא כבר נפל והתאמת וכבר קדמו לך בספר ההלצה המאמרים ההפעלותיים ההלציים ומיני ההפעלויות אשר יפעלו אלו המאמרים ולכן היו אלו הפעולות יותר מיוחדות בספר ההלצה מאשר הם בספר השיר וההפעלויות אשר יקיימו במאמר ההלציי או השיריי הם הפחד והכעס והרחמנות וההגדלה ושאר הדברים אשר נמנו בספר ההלצה והוא גלוי שכמו שבכאן מאמרים מחייבים אלו ההפעלויות ככה בכאן תכונות ותמונות מורות מהמדבר על המצאת הדברים אשר יחייבו אלו ההפעלויות ושהם כבר נפלו לנפילת הדברים המתפעלים מהם ויתפעל לזה המביט אליהם ואלו הצורות והתכונות אם נעשו בשיר אמנם ראוי שיעשו עם המאמרים ההפעלותיים חשיריים וזה אם בהגדלה ואם בהקטנה ואם בדברים המעציבים המפחידים אחר שהיו אלו הדברים הם אשר תעשה מלאכת השבח מהמאמרים ההפעלותיים כפי מה שקדם ואמנם יעשו אלו עם המאמרים ההפעלותיים אשר אינם צודקים רצוני אשר אינם גלויי הדמיון ואולם המאמרים ההפעלותיים אשר הם גלויי הדמיון ומתיחסים לכוונה המכוונת והם אמת הנה לא יצטרך שיעשו בם אלו הענינים אשר מחוץ כי הם יהיו אז ביון והשתגעות אחר שהיו אלו אמנם יעשו עם אשר יחלשו מלעשות מה שכוון בם אלא בהתחבר הדברים האלו בם והם המאמרים הפחותים

ולכן אין ראוי למשורר שיעשם אחר שהיו הם אינם באמת מותר לכד אבל וכבר ישננו המאמר והאומר כשהיה ידוע בתכונת הטבת ההתישרות לנכה המונח באזון והקור ושקול דברים : אמר וכבר יסתפק המשורר מאלו בעשיית התמונות המיוחדות במין מין ממיני המאמרים וזה כשהצטרך אל זה עם המשתמשים ברמזות הפנים וארצה בתמונות המאמר תמונת ההגדה ותמונת השאלה ותמונת הצווי ותמונת התחנה וזה שתמונת המגיד בלתי תמונת השואל ותמונת הצוואה בלתי תמונת הבקשה או התחנה והמשורר כבר יסתפק בתמונות המאמרים משאר הדברים אשר מחוץ כי אותם אחר שהיה מדרכם השתנעות למאמרים השיריים הנה אין ראוי שיושמו חלק ממלאכת השיר ואמנם ראוי שיושמו חלק ממלאכה אחרת :

הפרק השביעי : אמר ויסודות המאמרים אשר יותך אליהם כל דבור שיריי הם שבעה הנור והקשר והמבדיל והשם והדבור והנטייה והאמר ויסודות הנורים הם דברים בלתי מתחלקים רצוני האותיות האמנם לא כלם אבל מה שהיה מהם מדרכו שיתרכבו ממנו הנורים אשר הם היותר פשוטים ממה שידובר בהם וזה שקולות הבהמות הם הבלתי מתחלקים אל אותיות ולכן מה שנאמר שאין אפילו קול אחד מהם מורכב מאותיות ולא חלק אחד מקולותיהם גם כן הוא אות ואולם זה הקול אשר הוא הנור הנה חלקו האות הקולנית והאות הבלתי קולנית והקולנית היא אשר תתחדש אצל הדפיקה אשר תהיה מהשפתים או השנים או זולת זה מחלקי הגרון והוא קול מורכב בלתי נבדל רצוני שהוא אי אפשר שיובדל בדבור מהאות הבלתי נשמעת ואלו האותיות רצוני הקולניות הם אשר יקראו אצל הערב תנועות ואותיות המשך והרפיון ואולם האות הבלתי קולנית הנה היא אשר תהיה עם האות הקולנית רצוני המתחדשת מהדפיקה ואין לה בפני עצמה קול נשמע כמו מה שיש לאות הקולנית רצוני שלה קול נשמע כאשר

הורכבה עם זולתה והוא הבלתי קולנית ואמנם יהיה לאות הבלתי בעלת קול קול כאשר תחובר עם אשר לה קול כמו אל ואב ואלה האותיות תתחלפנה כפי התחלף תמונות הפה והמקומות אשר תתדבקנה בהם ותתפרדנה מהם ובאורך גם כן והקצור וברפיון והדגשות ובכלל בכל הקצוות אשר בקולות והממוצעים ביניהם אשר יעשום כלחנים והמשקלים ואולם הגור הנה הוא קול בלתי מורה מורכב מאות קולנית ומבלתי קולנית וזה אשר אמרו בענין אותיות אמת' וזה שאשר יורו עליו החית או המם אי אפשר שידובר בו נפרד ואמנם יתחדש קול במקובצם ובכלל הנה ראוי שתדע שהקול יתחדש משני דברים אחד מהם מה שיונח ממנו מדרגת החומר והוא אשר יקרא אות בלתי קולנית והשני מדרגת הצורה והוא אשר יקרא אות קולנית ויקראוהו אנשי לשוננו התנועות ואותיות המשך והרפיון: ואולם הקשר הנה הוא קול מורכב בלתי נפרד מורה וזה במדרגת ואו העטף ומלת עוד והם בכלל האותיות הקושרות הרבור קצתו בקצתו וזה אם בנפילתם בתחלת הדבור כמו אולם או אותיות התנאי אשר יורו על ההתדבקות כמו או או מתי: ואולם המבדיל הנה הוא גם כן קול מורכב בלתי מורה נפרד והוא בכלל אשר יבדיל מאמר ממאמר כמו אם ואלא ואותיות ההשנות ואבל ואמנם ומה שדומה לזה והם יונחו אם בתחלת המאמר ואם באחריתו ונרצה בכאן באמרנו קול בלתי מורה בפני עצמו הקולות הפשוטים אשר יורו בהרכבה רצוני כאשר הורכבה עם זולתה והם האותיות רצוני אותיות הענינים לא אותיות האלפא ביתא לפי שהקולות המורים בפני עצמם המורכבים מקולות רבים אם שלישיים ואם רביעיים ואם זולת זה מתמונותיהם הם השם והפעל ואולם השם הנה הוא קול או מלה מורה בפני עצמה על ענין מופשט מהזמן ולא יורה חלקו על חלק מהענין כאשר נפרד וזה כולל לשמות הפשוטים והמורכבים כי השמות

המורכבים משתי השמות לא יעשו על שכל אחד מחלקיהם יורה על חלק מהענין אשר יורה עליו מקובץ שתי השמות כמו עבד המלך כאשר נקרא בו אדם מה או עבד קשת ואולם הדבור הנה הוא קול מורה או מלה מורה על ענין ועל זמן אותו הענין ולא יורה חלקה גם כן בפני עצמו על חלק מאותו הענין כמו הענין בחלקי השם ויהיה הדבור בהיותו מורה על זמן הענין נבדל לשם כי האדם והלבן לא יורו על הזמן ואולם הלך וילך הנה יורו על הזמן העובר והעתיד : ואולם הנטייה הנה היא לשם ולאמר ולדבור והשם הנוטה הוא השם המצורף וארצה במצורף המיוחד אל דבר במדרגת השמות אשר יקראו הפתוחים בדבר הערב או הנחרקים והאמר הנוטה במדרגת הצוואה והשאלה ואולם המלה הנוטה הנה היא אשר תורה על העובר או העתיד והבלתי נוטה היא המורה על ההווה וזה מיוחד בלשונם ואולם האמר הנה הוא מליצה מורכבת מורה וכל אחד מחלקיה מורה בפני עצמו והאמר המורכב יאמר בו שהוא אחד על שני מינים אחד מהם כשהורה על ענין אחד כמו שזה האדם בעל היים והשני מה שהיה אחד מפני הקשרים הקושרים אותו במדרגת מה שנאמר אלקצידה אחת והלצה אחת : אמר והשמות שני מינים אם פשוט והוא אשר איננו מורכב משמות מורים הוראה ואם כפול והוא אשר יורכב משמות מורים ואם היה מצד שיכוון בו קריאת שם לדבר אחד לא יעשו הוראה אותם השמות אשר הורכב מהם כמו עבד שמש ועבד קשת : אמר וכל שם הנה הוא אם אמתי ואם גר בלשון ואם מועתק מועט ההשתמשות ואם שקול ואם עשוי ואם מושכל ואם נבדל ואם משונה הנה האמתי הוא השם אשר יהיה מיוחד באומה אומה והגר הוא אשר יהיה לאומה אחרת ויכניסו המשורר בשירו כמו הרבה מהשמות הלעזיים הנכנסים בלשון הערב ואולם השם הבא על המעט המועתק הנה הוא העתק שם נכרי אם

מהמין אל הסוג כמו קריאת הרציחה מיתה ואם מהסוג אל המין כמו
 קריאת ההעתק תנועה ואם ממין אל מין אחר כמו קריאת הבגידה נגבה ואם
 שיעתק דבר מיוחס אל השני לדבר שלישי מיוחס אל רביעי כיוחס הראשון
 אל השני כמו שהיו קורים קצת הקדמונים הזקנה ערבית החיים ויקראו
 הערבית זקנת היום וזה שיוחס הזקנה אל החיים יחס הערבית אל היום ואולם
 השם העשוי המחדש הנה הוא השם אשר יבדחו המשורר בדייה ויהיה הוא
 ראשון מי שעשאו וזה בלתי נמצא בשירי הערב ואמנם ימצא זה במלאכות
 הצומחות ורוב מה שבמלאכות הוא מועתק לא עשוי בדוי ואולם הנבדל
 והמושכל הנה לא ימצאו בלשון הערב והשקול הם שמות היו משימים
 קצת חלקיהם נעימות והיו שוקלים בהם וכבר נאמר שהוא ירצה בנבדל
 השמות המשונים בתוספת בם והחסרון מהם וההשמטה או ההפוך ארצה
 בזה השמות אשר יקשה לדבר בם והשם המושכל הנה הוא לפי מה
 שאחשוב אשר קראו המתחלף ואולם המשונים הנה הם השמות המושאלים
 אשר הושאלו אם מהדומה כמו קראם הכוכב נשר ואם מההפך כמו קראם
 השמש עורב ואם מן המתחייב כמו קראם השומן לחורת והמטר שמים :
 אמר והמאמר היותר מעולה בנתינת ההבנה אמנם הוא המאמר המפורסם
 הנמסר לכל אשר לא יעלם לאחד ואלו המאמרים אמנם יחברו מהשמות
 המפורסמים הנמסרים בקבלה והם אשר קראם לפנים האמתיים ויקראו
 המושלים והנהוגים וראוי שתפקוד מי הוא הנובר על שירו זה המין
 מהמלות מן המשוררים : אמר והמאמרים היותר נאותים השבתיים הנה
 הם המאמרים אשר יחברו מהשמות הנמסרים בקבלה ומהדברים האחרים
 רצוני המועתקים הנכריים והמשונים והבנויים לפי שכאשר יהיה השיר מופשט
 בלו מן המלות האמתיות המושלות יהיה רמזים וחידות ולכן היו החידות
 והרמזים הם אשר יחברו מהשמות הנכריים ארצה בנכריים המועתק והמושאל

והמשותף והלשוני והחידה והרמז הוא המאמר אשר יכלול על ענינים אי אפשר או יקשה התרבקות אותם הענינים אשר יכלול עליהם קצתם בקצת עד שיסכים בזה לאחד הנמצאות ויהיה אם כפי המלות המפורסמות הנה התרבקות אותם הענינים קצתם בקצת בלתי אפשר ואם כפי המלות הבלתי מפורסמות הנה אפשר ומעלת המאמר השירי יותר נאות שיהיה מחובר מהשמות המושלות ומאותם המינים האחרים ויהיה המשורר בעת שיכווין ההגלות יביא השמות המושלות ובעת שיכווין ההפלאה וההתענוגות יביא המין האחר מהשמות ולכן כבר יהיה ראוי לצחוק ממי שיכווין ההגלות ויביא השמות המשותפים או הנכריים או הלשוניים או העשויים וראוי לצחוק גם כן ממי שירצה ההפלאה וההתענוגות ויביא השמות הנמסרים לכל והמחוייב אל המשורר שלא יפליג בעשיית השמות הבלתי מושלות ויצא אל גבול החידה ושלא יפליג גם כן בשמות המושלות ויצא מדרך השיר אל הדבר הידוע לכל : אמר ואולם הסכמת המלות קצתם לקצת בשיעור והשתוות הענינים קצתם לקצת ושקולם הנה הוא ענין מחוייב שיהיה כולל ומשותף לכל המלות אשר הם חלקי המאמר השירי וזה שאנו מוצאים המשוררים אע"פ שיעשו המלות האמתיות במקומות אשר ילעגו מהם בני אדם בעשותם אותם לא ימלטו שירם משני הענינים האלו רצוני ההשקל וההסכמה בשיעור אבל היה זה כולל לכל מיני השיר ואולם השירים אשר יחברו מהשמות המתחלפים הנה מציאות זה הענין גם יותר מבואר והסכמת המלות אשר זכר בשיעור היא הסכמת קצתם לקצת במספר האותיות ואם הסכימו עם זה בכל המליצה או בקצת המליצה הנה הוא אשר יקרא ההסכמה וההתיתסות אצל אנשי זמננו וההסכמה צדדים וזה שלא תמלט ההסכמה שתהיה בכל המליצה וכל הענין וזה כמו אמרו הבוגד בוגד והשודד שודד או תהיה בקצת המליצה וקצת הענין או תהיה בקצת המליצה וכל

הענין או תהיה בכל המליצה וקצת הענין או תהיה בכל המליצה לבד או תהיה בקצת המליצה לבד או תהיה בכל הענין לבד ומשל ההסכמה בקצת המליצה ובקצת הענין השמות הנגזרים משמוש אחד כמו אמרם כפי שיעור אנשי העונש תבאנה ההענשות ותבאנה כפי שיעור הכבוד הכבודות ומשל ההסכמה בקצת המליצה וכל הענין אמרם הדרהם הכאת הנגיד ומוכה הנגיד ומשל הפך זה רצוני בכל המליצה וקצת הענין השמות המסופקים והמשוררים יעשום הרבה ומשל ההסכמה בכל המליצה לבד השמות המשותפים כאמרו רוכבים על שלשים עירים ושלושים עירים להם ומשל המסכימים בקצת המליצה לבד אמרו נבל שמו ונבלה עמו וזה נמצא הרבה בלשון ערב ומשל ההסכמה בכל הענין לבד השמות הנדרפים כמו אמרו חוק ואמץ ומשל המסכימים בקצת הענין לבד השמות המתחלפים אשר יורו מהדבר האחד על צדדים מתחלפים כמו צוף ורבש והחרוזות אצל הערב הם מסכימות בשיעור ובקצת המליצה וזה אם באות אחת והיא האחרונה ואם בשתי אותיות ואולם שקול חלקי המאמר הנה הוא על צדדים ארבעה אחד מהם שיביא הדבר ודומהו כמו השמש והירח או יביא ההפכים כמו הלילה והיום או יביא הדבר ומה שישתמש בו כמו החץ והקשת והסוס והרסן או יביא הדברים המתחסים כמו המלך והאל ואלו המתחסים אמנם ילקחו מארבעה דברים : אמר והמאמר אמנם יהיה מתחלף ר"ל משונה מהמאמר האמתי מצד שיונחו בו השמות המסכימים במשקל והשיעור והשמות הזרים וזולת זה ממיני השנוי וכבר יורה על שהמאמר השירי הוא המשונה שכאשר השתנה המאמר האמתי נקרא שיר או מאמר שירי והוא המשונה השיר ואתה כאשר תסתכל השירים המניעים תמצאם בזה התאר ומה שהיה ערום מהשנויים הנה אין בו מענין השיריות אלא המשקל לבד והשנויים יהיו בשקול וההסכמה וההמרה והדמוי וככלל בהוצאת המאמר בזולת המוצא

המורגל כמו ההשמטה וההפוך והתוספת והגרעון והקדימה והאחור ושני המאמר מהחוב אל השלילה כאמרו מי הרגו לזה אלא אתה מקום אתה הרגתו ומהשלילה אל החוב גם כן ובכלל מהמקביל אל המקביל ומהשנויים הערבים קבוץ ההפכים בדבר אחר והיות ההפך סבה להפך והמעולה מאלו הדברים הוא שיעשה מכל אחד מהם מה שהוא יותר מבואר ויותר גלוי ויותר דומה וזה לא ימצא אלא על המעט מן השיר וזה שהיותר מבואר מאלו הדברים והיותר דומה הוא הוראת הבקאות וזה המין הוא אשר יקבץ טוב פעל המאמרים השיריים רצוני הנעת הנפש משל זה שהמרה כאשר היתה חוקת הדמוי הקנתה טוב הדמיון ונתינת ההבנה יחד ולפעמים יקרה מהמרה המתחסת מיעוט הבנה אצל התבוננות השומעים בה כמו שקרה כאמרו מתי תכירו השער הלבן מהשער הצהוב שחשבו קצתם שהוא השער האמתי ומכוון השער הצהוב הוא הניאוף; אמר והשמות המורכבים יאותו למשקל אשר יפורסם בו שם טוב על הטובים מבלתי רמזיה לאיש אחד מהם ואלו השמות הם מעטי המציאות בלשון הערב והם כמו אמרם עבשמי למוחסם אל עבר שמש ואולם השמות הלשוניים הנה הם יאותו לשיר אשר יזכר בו ענין יום הדין ומה שבו מן ההבחלות והיה זה מין מהשיר ידוע אצלם ואולם השמות המועתקים הנכריים הנה יוחדו בשירים אשר יאמרו בהמשלים והמשפטי והספורים המפורסמים; אמר הנה מה שאמרנוהו במלאכת השבח ובדברים המשותפים למיני השירים מהדמוי וזולת זה ממה שבו די והשירים הספוריים דרכם בחלקים אשר הם ההתחלה והאמצע והתכלית דרך חלקי מלאכת השבח וכמו כן בחקוי אלא שהחקויים הם לא יהיה לפעולות בהם ואמנם יהיה לזמנים הנופלות בהם אותם הפעולות וזה שאמנם יחוקה באלו איך היו תכונות הקודם עם תכונות המתאחר וככה העתק הממשלה והממלכה והימים וחקויי זה המין מהמציאות

מעט בלשון הערב והוא הרבה בספורים התוריים : אמר וחלקי זה
המין הם חלקי מלאכת השבח הזוטר נאותים מן הגלגול ולקחת ההוראה
וההרכבה משניהם ולפעמים היה קצת חלקיו הפעלותי כמו הענין במלאכת
השבח ומשפטיהם בעשיית הלחן והנגון משפטי מלאכת השבח וזכר אריסטו
הפרש מה בין מלאכת השבח ובין מלאכות השיר האחרות אצלם יוחרו
בם אותם השירים במשקלים והחלקים והחקוי והשיעור ושכבאן משקלים
הם יותר נאותים בקצת השירים מקצת זכר מי עשה על נכון מהמשוררים
אלה הדברים ומי מהם לא עשאם על נכון והכתיר אומירש בכתר שם
טוב עולה על גביהן וכל זה מיוחד בהם ובלתי נמצא כמהו אצלנו אם
לפי שזה אשר זכר בלתי משותף לרוב האומות ואם לפי שכבר קרה
לערב כאלו הדברים ענין יוצא מהטבע והוא יותר מבואר כי הלילה לו
שיחקה בספרו זה מה שהוא מיוחד אליהם אבל מה שהוא משותף לאומות
הטבעיות : אמר וראוי שיהיה מה שיביאנו המשורר מהדבור מועט
בצירוף אל הדבור המחוקה כמו שהיה עושה אומירש כי הוא אמנם היה
עושה פתיחה קטנה ואחרי כן יעתק אל מה שיחפוץ לחקותו מבלתי שיביא
בוה דבר בלתי מורגל אבל מה שכבר הורגל כי הבלתי מורגל מוכחש
ואמנם אמר זה לפי מה שאחשוב לפי שלאומות בדמויותם הרגלים
מיוחדים לפי העתים והארצות : אמר וכאשר ארכו הדברים ואין
בהם שנוי ולא חקוי הנה ראוי להשגיח בוה בהבאת המלות המבוארות
ההוראה והם אשר יורו על דברים בעצמם לא על דברים הפכיים
או מתחלפים ותהיה הרכבתם כפי המפורסם אצלם ויהיו נקלות אצל
הדבור וידמה שיהיה זה הוא מה שיוחלט עליו יותר בלשון הערב צחות
הדבור אלא שיחוייב שיהיה זה המאמר גלוי הצדק ומפורסם כי הצדק
אשר ישתדל בו יכפר לאשמת מה שבו מן מיעוט הצחות ומיעוט השנוי

והחקוי : אמר והטעות אשר יפול בשיר שיתחייב למשורר תוכחת
בו ששה מינים אחד מהם שיחקה בכלתי אפשר אבל נמנע כי מן
הראוי שיהיה החקוי כמה שהוא נמצא או יחשב שהוא נמצא כמו
חקוי הרעים בשטנים או כמה שהוא אפשר המציאות על הרוב לא על
המעט או על השווי כי זה המין מהנמצא הוא יותר נאות בהלצה מאשר
הוא בשיר והמקום השני מטעות המשורר שיויף החקוי וזה כמו מה שיקרה
למצייר שיוסף בצורה אבר אינו בה או יציירתו בוולת המקום אשר הוא
בו כמו שיצייר הרגלים במקדם הבעל חיים ההולך על ארבע והידים
במאוחרו והמקום השלישי שיחקה המדברים בדברים בלתי מדברים כי זה
גם כן ממקומות התוכחת וזה שהצדק בזה החקוי יהיה מועט והכוב הרבה
אם לא שידמה מהמדבר תאר משותף למדבר ולבלתי מדבר וכבר הורגל
כמו זה המנהג כמו דמוי הנשים בצבאות או באילות השדה והמקום הרביעי
שידמה הדבר לדומה הפכו או להפך עצמו והמקום החמישי שיביא
השמות אשר יורו על ההפכים בשוה כמו שם ההשרשה וכמהו רבים
בלשון ערב והמקום הששי שיעווב החקוי השיריי ויעתק אל ההספקה
והמאמרים האמותיים ובפרט כאשר היה המאמר שנועני קטן ההספקה וכבר
יהיה זה המין טוב כאשר היה נעים ההספקה או צודק רצוני שיהיה השנוי
אשר בו מועט : אמר וכאשר היו מקומות הטעות ששה ומקומות
התוכחת מקבליהם הנה יחוייב שיהיו מקומות הטעות העצמותי והתוכחת
המיוחדים בשיר שנים עשר מקומות ששה טעויות וששה תוכחות והמשלי
התוכחות בלתי נמצאים אצלנו כי משוררינו לא הכירו אלה הדברים ולא שערו
בם : הנה זה הוא כלל מה שהגיע אל הבנתנו ממה שזכרו אריסטו
בספרו זה מהמאמרים המשותפים לכל מיני השיר והמיוחדים בשבח רצוני
המשותפים מהם גם כן לרוב או לכל ושאר מה שזכרו בספרו זה

מההבדלים אשר בין שאר מיני השיר אצלם ובין מין השבח הנה הוא
מיוחד אליהם ועם זה אין אנחנו מוצאים אותו זוכר מזה בספר הזה המגיע
אלינו אלא קצת זה וזה יורה על שזה הספר לא תורגם על השלמות
ושכבר נשאר ממנו הדבור על שאר הבדלי מינים רבים מהשירים
אשר אצלם וכבר יעד הוא לנו לדבר באלו כלם בפתחת ספרו
ואשר חסר ממה שהוא משותף הוא הדבור במלאכת הביון אבל ידמה
שתהיה העמידה על זה קרובה מהדברים אשר נאמרו בשער השבח
אחר שהיו ההפכים נודעים קצתם מקצת ואתה הנה יתבאר לך
כשתעמוד על מה שכתבנוהו בכאן שמה ששערו בו אנשי לשוננו
מהקאנונים השיריים בערך אל מה שבספר אריסטו' זה
ובהלצה מעט מזער כמו שיאמרהו אבונצר ולא יעלם
עליך איך ישובו אותם הקאנונים אל אלו ולא
מה זכרו הם מזה על אופן הנכונה
ממה שנוכר על זולת זה והאל
הוא המישיר חכם ויבן דרכי
ההצלחה האנושית נכון
וידעם כי ישרים דרכי
ה' וצדיקים
ילכו בם:

ובכאן שלמו עניני ספר השיר לאריסטו' ובהשלמו שלמה
מלאכת ההגיון בכללה והיתה השלמת העתקת זה
הספר החותם תכנית חכמת ההגיון לי אני מודרוס מודרוסי בחדש

השלישי משנת תשעים ושבע לפרט האלף הששי וזה בכפר
טרנקטאלייאש מקום תחנותי היושב על נהר רודנו המפסיק בינו
ובין ארלדי עיר מולדתי
ישתבח אשר עזרנו
אמן ואמן :

NUOVE AGGIUNTE ALLE PARTI PRIMA E SECONDA

All'Excursus *sul nome di Omero* (p. 10-11 delle Note al testo arabo ec.) *agg.* Il nome di Omero con la grafia che ho detto doversi adottare sempre nella stampa, trovasi nel *Cod.* anche al f. 167.^a l. 14 (nel passo corrispondente al lat., ed. Ven. 1560, vol. III, f. 81 A).

Alla l. 23 da basso della p. 1 delle Note alla versione ebraica ec., dopo la parola *Steinschneider* *agg.* nel suo articolo *Jüdische Literatur* (composto nel 1845-47, stampato poi nella Enciclopedia di Ersch e Gruber) a p. 424 §. 18, nota 48 (*Jewish Literature*, p. 337, nota 48) e in...

A p. 8, l. 3, delle stesse Note ec., in luogo di « nelle *Aggiunte* » *leggasi* « nella *Prefazione* (p. XIV) ».

Tavola (*) di corrispondenza tra l'edizione del testo arabo e l'edizione della versione ebraica del Commento medio di Averroè alla Poetica d'Aristotele.

Il principio della pagina araba	corrisponde alla linea	della pagina ebraica
2	14	1
3	13	2
4	10	3
5	8	4
6	6	5
7	5	6
8	23	6
9	21	7
10	19	8
11	17	9
12	17	10
13	16	11
14	14	12
15	8	13
16	8	14
17	4	15
18	23	15
19	23	16
20	23	17
21	22	18
22 (¹)	19	19
23	9	20
24 (²)	16	20
25	20	20
26 (³)	6	21
27	12	21
28	21	21
29	10	22
30	9	23
31	4	24
32	1	25
33	22	25
34	22	26
35	13	27
36	11	28
37	7	29
38 (⁴)	18	29
39	22	29
40 (⁵)	6	30
41	1	31
42	20	31
43 (⁶)	13	32
44	23	32

(*) Ho creduto far cosa utile ponendo dopo le Aggiunte della Parte seconda questa Tavola di corrispondenza ec. Nella stampa della mia versione italiana indicherò, in margine, le pagine arabe, via via, e così ristampando, lo che ho risoluto fare nella Parte terza, la versione latina di Ermanno l'Alemanno (vedi Pref. alla Parte prima, pag. VII, nota 1).

(¹) Cioè la linea 3.ª della pag. 22 araba, perchè le linee antecedenti sono fra il non tradotto da Tôdrôs.

(²) Cioè la lin. 2 della pag. 24 araba ec.

(³) Cioè la lin. 9 della pag. 26 araba ec.

(⁴) Cioè la lin. 10 della pag. 38 araba ec.

(⁵) Cioè la lin. 4 della pag. 41 araba ec.

(⁶) Cioè la lin. 5 della pag. 43 araba ec.

AGGIUNTE

Alla n. 2, (=nota) della p. III della Pref. agg. (=aggiungi): Sulla trascrizione del nome del traduttore, vedi quello che ne ho detto nelle *Aggiunte* alla *Parte prima*.

Alla n. 1 della p. IV della Pref. agg.: Dalla particolareggiata descrizione che ho fatta del T., si scorgeranno le inesattezze, omissioni ed errori che il Pasini ha commesso nel descrivere il T. Intanto non voglio più oltre indugiare a far noto, come s'ingannerebbe a partito il lettore del catalogo pasiniano che credesse che nella parte del T. nella quale è contenuto il commento di Averroe alla *Politica* di Platone (cioè f. 324-339), tanto il *titolo* che la *soscrizione* avessero, invece che il nome del vero autore della *Politica* commentata da Averroe, quello di Aristotele, come pretende il Pasini. Il *titolo* vero, che leggesi nel T. al f. 324^a, col. 1.ª, in alto, è: ביאור בן רשד. E la *soscrizione del traduttore* (che è molto lunga) per quello riguarda le linee pubblicate dal Pasini, nel T. è scritta così (f. 339^a, col. 1.ª, in basso):

נשלם ביאור בן רשד מן המאמרים המדעיים הנמצאים בספר הגהגת המדינה לאפלאטון ונשלמה העתקתו כ"ב כסלו משנת פ"א לפרט האלה הששי ליצירה בעיר אודים והעתקתיו אני שמואל בן יהודה בן משלם בן יצחק בן שלמה ברבאוויריאה המארשיליאה המכונה והנקרא בלעז ובהמון מילש בונגוראש המארשיליאה וגו'

Non parlando delle omissioni e inesattezze commesse dal Pasini nel riferire il *titolo* e queste poche linee, mi limito a far rilevare che egli (*Codices manuscripti Bibl. etc.*, p. 13, col. 1.ª) sostituisce (!!!) sì nel *titolo* sì nella *soscrizione*, rispettivamente a לאפלאטון e לאפלאטון, in ambedue i luoghi לארסמוטלים, e conforme all'alterazione da lui introdotta nel cat., egli volta in latino. Ma di ciò basti.

Alla l. 18 della p. 3 della vers. leggi: הפחיתות.

Alla l. 5 p. 21 agg. n.: הערב] בערב, e il B. (f. 164^b) ha, al solito: «apud Arabes»; ed anche il M. ha così (f. 92^a, col. 2.^a) [su questo, e consimili fatti vedi *Parte terza*].

Alla l. 6, p. id. della vers. agg. n.: כשירי הערב] בספרי הערב, e il B. traduce: «in libris Arabum»; il M. ha: «in fabulis poeticis Arabum».

Alla contronota della p. 1 delle Note agg.: L'espressione מלשון הגרי ללשון עברי (con העתיק) da me posta nel frontespizio, fu usata dallo stesso Tôdrôs (col nome hif^{ilico} העתקה) nella *soscrizione* della traduzione del comm. alla *Retorica*, secondo più codici. Sullo הגרי adoperato da lui e da altri in senso di *arabo*, vedi la *Introduzione*.

Alla contronota della p. 6 delle Note, alla l. 4 dopo «col resto». agg.: Il Pasini dà anche והנה השלמתי במקום תהנתי היושב, e omette pure והיתה השלמת.

Ho messo ogni diligenza nella mia pubblicazione; poi, alcune modificazioni e correzioni ho posto sopra, al loro luogo; se altre abbisognino, prego voglia farle il benigno lettore: a cui dimando ancora perdono, che qualche incoerenza dall'adottato sistema di grafia siani sfuggita. E qui rinvio alla chiusa della *Prefazione*.

(mentre la disposizione delle ultime 12 l. della vers. è fatta per seguire l'uso orientale); solo per 'ארסמו, forma che il T. e il P. adottano nella nostra versione, ho messo, per uniformità col resto della mia stampa, la *yôd* dopo la *rêsh*, chè si usano le forme con o senza *yôd*, con o senza il segno di abbreviazione. Ma nel caso speciale, per quello che, sulla grafia del nome di Aristotele nel codice donde ho tratto il testo arabo, ho detto nelle *Note* al medesimo (p. 7), io preferirei dovunque adottare la forma senza *yôd*. Non potrei con sicurezza dire il modo col quale il nome dello Stagirita era scritto dal nostro traduttore, ma è probabile lo abbia materialmente riprodotto dall'arabo, quindi senza *yôd*; sul che però non ardisco sentenziare.

Ecco ora la *soscrizione del traduttore*, quale precisamente sta nel P. (f. 252^b)

ובכאן נשלמו עניני ספר השיר הורה לארסמו
 ובהשלמו שלמה מלאכת ההגיון בכללה. והיתה
 השלמת העתקת זה הספר החותם תכנית הכמת
 ההגיון לי אני מודרום מדרוסי בחדש שלישי משנת
 צ"ז לפרט האלה הששי וזה בכפר טרינקאטלייש מקום
 תחנותי היושב על נהר רודא המפסיק בינו ובין ארלי
 עיר מולדתי ישתבה אשר עזרנו אמן:

soscrizione è non bene pubblicata, e pessimamente tradotta. Infatti (lasciando stare il מאריסמו per לאריסמו) il Bendavid dette ליאניד (che egli traduce *Lionid!!*) per לי אני מרנקא מלייש, לי ארלה per מרנקאמלייש (come crederei che debba essere nel vienn.) o ארלי, e traduce in francese in gran parte con tali svarioni che sembrano impossibili, sicché fa stupire che l'Eichhorn imbrattasse di simili sconcezze il suo periodico.

Il Bendavid copiava ancora dal cod. vienn., e nel testo con traduzione francese furono stampati dall'Eichhorn, il principio del commento alla Poetica (fino alla parola שבעה, inclus., che cade nella l. 6 della p. 4 della mia ed.), il principio del capo sesto (fino alla parola שלשה, inclus., che cade nella l. 10 della p. 15 della ed.) e il fine (cioè, incl., dalla parola ואתה — in Eichhorn ועתה — che cade nella l. 8 della p. 33 dell'ed.) ma con inesattezze, omissioni ed errori, e con infelice versione. Mi astengo, per brevità, dal fermarmi. Osservo però che, usando circospettamente delle poche linee pubblicate dall'Eichhorn, se ne può cavare che anche il vienn. ha חלקיהם come il P. e il T. (nella l. 8 a p. 15 dell'ed.) pel mio חלקיה ושלשה, come nel T. e nella stampa; e che, nel fine del comm., ha בערך regolarmente come il T. e la stampa, וזכרו come id. id., אופן senza נכונה (se pure non c'è omissione della seconda parola per parte del Bendavid o dello stampatore) come il T., e che nel vienn. la *soscrizione* è come nel T., tranne che in quello di Aristotele è scritto con *yôd* dopo la *rêsh* e senza il segno di abbreviazione, e che Tōdrōs Tōdrōs è scritto senza *vdu* dopo la *lāl*; lievissime differenze che potrebbe essere che nè pure esistessero realmente nel codice vienn.; lo che io non ho modo a verificare.

Forse qualche altra lezione, sebbene sospetta, può essere propria del cod.; p. e. la prima parola della fine del comm. sarebbe, secondo la copia e la traduzione (*Et maintenant*) del Bendavid, ועתה per lo ואתה del P. e T. che stanno con l'ar.; per verità, anche lo ועתה sarebbe ammissibile come una variante, sebbene inclinerei a credere che, se mai esiste nel vienn. o in altro cod., non provenga però dal traduttore. Forse, ripeto, qualche lezione sospetta può invece trovarsi davvero nel cod.; ma come deciderlo, mentre non vi è punto da fidarsi di simile pubblicazione?

L'Eichhorn pubblicava (op. cit., vol. cit., p. 776-78) anche il principio del commento al L. I della Retorica e il principio e fine di quello al L. III con la *soscrizione del traduttore*, ma di ciò non è qui opportuno parlare.

Solo accenno che nella *soscrizione* del comm. alla Retorica il nome di Aristotele sarebbe scritto ארסמו, e nel titolo del comm. alla Poetica אריסמו, sebbene senza *nûn* sia scritto in principio del comm. alla Poetica, oltre che nella *soscrizione* di questo ultimo. Ma quando il Bendavid scrive (a p. 778-9) il nome del Commentatore בן רשד !! עליד !! invece di אבו אלוליד אבו אלוליד (nella traduzione scrive *Aben Elid Ben Rachad!!*) è, direi, perder tempo lo intrattenersi ancora intorno a siffatta copistura e traduzione. E dell'Eichhorn che dirò?

16. [הלילה והיום] In altro ordine nel P., e quest'ultimo è adottato dal B., mentre il M. segue quello del T. —
20. מהענין] P. מענין — 23. תמצא] P. תמצאם — 22. המאמר] T. שהמאמר
30. 11. שחשבו] P. שחשב — 15. למיוחם] P. המיוחם — 17. הנכריים] Tale è la retta lezione, conforme all'ar., offerta dal P., e dal B. e M. (ne' fogli citati) adottata. Il T. (vedi *Parte terza*) ha la singolare lezione הנצריים!, con *sâdê*. — 17. ייחדו] P. ייחדו — 20. והשירים הספוריים] Bene così, con l'ar., il T., seguito dal B. Nel P. c'è הקודם] Questo עם m. al P. — 23. לפעולות עם] Il עם m. al T. — 22. והספורים והשירים] עם תבנות M. al T. queste parole, che però sono in ar., e in B. e M.
31. 2. מהגלגול] P. מן הגלגול — 4-5. וחבר.....השבח] M. il passo al T., ma è in P., con l'ar., e l'hanno anche M. e B. — 5. ייחדו] P. ייחדו — 8. בכתר] T. לכתר — 11. באלו] P. באלה — 15. ואחרי] T. ואחר — 19. בהבאת] P. בהנחת, lezione seguita dal B. (« positionem »), mentre quella del T., con l'ar., è seguita dal M. « ut afferantur ». — 23. ומפורסם כי הצדק] M. al P., ma il B. l'ha. — 24. לאשמת] P. להשלמת, lezione seguita dal B. (« complemento »), mentre il M. ha adottato quella del T. (« peccatum »).
32. 2. מהם] M. al P., e il precedente אחד è rappresentato solo da א' con valore numerico — 3. הראוי] P. הדמוי — 6. והמקום השני] In vece di queste parole, e le successive « e il luogo terzo, quarto ec. », nel P. c'è solo ב' ; ג' ec. — 13. הרבר] P. שהרבר — 14-15. ערב..... וכמהו] M. al P., e nel B. non è tradotto; è tradotto però dal M., che sta col T., il quale è coll'ar. — 17. יהיה] P. צורך] Nel P. צורך!, ma, oltre al M., il B. pure segue la retta lezione da me posta nella stampa dal T., conforme all'ar. — 21. ישערו] P. ישערו
33. 2. אין] M. al P. — 5. יעד] P. יעד — 6. הרבור] T. כרבור — 10. בערך] P. נערך — 11. אכונצר] T. אכונצר — 13. זכרו] P. שזכרו — 13. הנכונה] M. al T.

Soscrizione del traduttore (*). L'ho stampata secondo il T. (f. 279^a, col. 2.^a) con la precisa grafia e distribuzione,

(*) Il Pasini (*Codices manuscripti etc.*, P. I, p. 42, col. 2.^a) nel riferire la *soscrizione del traduttore* (lasciando stare che rende pieno, al solito, il nome di Aristotele, e scrive החותם per החותם, e השלשי per השלשי contro la precisa grafia del T.) dà בכלילה per בכלילה, omette le parole תבנית הכמת e poi לי, scrive משנת per בשנת, מרנקמאלייש per מרנקמאלייש, ומרנקמאלייש per מרנקמאלייש, e omette עיר מולדתי col resto.

Il De-Rossi (*Mss. Codices etc.*, vol. II, p. 40, col. 4.ª) non dà, chè suol così fare, il testo ebraico della *soscrizione*, ma solo ne offre la traduzione latina, e, al solito, v'è tradotto השיר מ' con *liber musicae*. L'errore dell'aver il De-Rossi posto nel 1336 dell'E. V., in luogo del 1337, la data del termine della traduz. di Tôdrôs, errore in cui non era caduto il Pasini, fu rilevato già dallo Steinschneider nel *Cat. lib. hebr. in Bibl. Bodl.*, col. 2680, sotto *Todros Todrosi*. Nel Lambecio (*Commentar. de augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi, Lib. I.*, p. 482, ed. 16^o5 da me potuta consultare; cf. l'ed. seconda, a p. 292 e 337, secondo l'Eichhorn, vol. VII dell'opera che or ora citerò, p. 775) v'era già l'epoca vera, cioè 1337, e così pure nel vecchio catalogo (1739) dei mss. della Bibl. reale di Parigi, p. 33, col. 4.ª, vol. I, nella descrizione del cod. ebr. CCCXXXII; p. stessa però, col. 2.ª, è curioso che il catalogista, nella descrizione del cod. CCCXXXV, dice ignorare (!!) in che tempo fiorisse il traduttore Teodoro. Il Renan (*Averroës et l'Averroïsme*, ediz. prima, p. 454 = ediz. seconda, p. 494) ha il 1337 esattamente.

A p. XXXI della Prefazione ebraica posta dal Goldenthal avanti alla sua ed. della traduzione del comm. alla Retorica, è riferita, dal cod. lipsiense donde trasse la sua pubblicazione, quasi tutta la *soscrizione* di Tôdrôs alla traduzione del comm. alla Poetica, cioè dalle parole והיותה השלמת, incl., a מולדתי, incl. Ivi la *soscrizione* sarebbe come nel T., con le sole differenze di תבנית per תבנית, Tôdrôs Tôdrôs senza *vâu* dopo la *lêl*, Trinquetaille scritto מרנקמאלייש. Suppongo che nel catalogo dei codici orientali lipsiensi per Fleischer e Delitzsch debba essere riprodotta la nostra *soscrizione*, ma non posso consultare quell'eccellente catalogo, come per la Bibl. imperiale viennese (lo che però farei naturalmente con molta circospezione) il cat. dei codici ebraici per Kraft e Deutsch. Sospetto assai del *taqlit* per *toknit*, mentre חותם תבנית è notissimo essere espressione scritturale (Ezechiele, XXVIII, 12); e in ogni caso sarebbe errore di amanuense il תבנית, se non è errore tipografico nella Pref. del Goldenthal.

Sopra indicazione trovata nel citato art. dello Steinschneider, ho ricercato il vol. VII (1795) dell'*Allgemeine Bibliothek der biblischen Litteratur*, di Eichhorn, dove a p. 784 è stampato il testo della detta *soscrizione*, tratto, per opera di L. Bendavid, dal cod. viennese che contiene la versione ebraica (di Tôdrôs Tôdrôs) del commento alla Poetica e di quello alla Retorica. La

22. 7. והשני] P. והשני — 14. ברבוי] Nel T. era stato scritto ברבור, ma da mano posteriore fu così corretto in margine.
23. 3. המדברים] P. מהמדברים — 7. עם] M. al P. — 9. יפעלו] T. יפעלו — 13. אלו] P. e T. כאלו e così l. — 14. המצאת] T. הראות — 20. ואולם] P. ואלו — 22. אלו] T. אלה — 24. הפחותים] T. הרעים.
24. 2. ישבעו] P. ישבעו, ma B. e M. lessero come ho stampato col T., avendo ambedue «perturbant» — 6-7. Da המניד שתמונת, inclus., a ותמונת הצוואה, inclus., è sempre in istato assoluto la parola תמונת, in luogo del regolare costruito, nel P. (*sic*). — 12. והרכור והנמיה] P. והמלה והכנוי — 16. מהם] M. al P. — 17. ארת] Il P. ha אמרת, e così lesse il B. «verum est»; il M. lesse ארת «literam», e va bene, in accordo con l'ar. (mia ed., p. 31, l. 13). — 22. והיא] Nel T. והיא, e fra questa parola e אשר c'è האות עם, poi espunto.
25. 1. והוא] Così i due codd., ma lo muterei senza difficoltà in והיא, e così l. — 2. קול קול] Il secondo קול m. nel T. — 10. Il cod. (che è il solo T., perchè il lungo squarcio compreso tra בכל, inclusive, [nella l. 4 della p. 25] e בלשון, inclus., [l. 20 della p. 26] manca al P., come ho detto nella Prefazione) ha il masc., ma ho creduto necessario mutarlo in femm., e così alla l. 11.
26. 20. מיעט] M. al P. — 22. יהיה] M. al T. — 23. ויגידו] T. ויכניסו — 23. מהשמות] T. השמות — 24. שם] Nel T. questa parola c'è due volte di seguito, senza alcun segno di espunzione.
27. 2. במין] I due codd. hanno מהמין — 3. השני] L. senza art., come in ar. e in P. — 3-4. Da לדבר שלישי] a אל השני, incl., m. nel T. — 4. קורים] P. קוראים che adottato — 6. ברייה] P. בריאה — 8. הצמחות] T. הצמחות — 9. היו] P. והיו — 14. הכוכב] Retta lezione del T., conforme all'ar. (mia ed., p. 35, l. 2) seguita dal M. che (f. 93.^a, col. 2.^a) ha «stellam»; il P. legge הגנב adottato dal B. il quale (f. 166°) ha «latronem»! — 14. הכוכב נשר] Tra queste due parole il P. ha בשם, poi espunto. — 15. מין] (sic) nel P. — 15. השומן] Tale è la lezione del T., conforme all'ar. (mia ed., p. cit., l. 3) e seguita dal M., che (f. cit.) ha «pinguedinem»; ma il P. legge השמש che è adottato dal B., il quale (f. cit.) ha «solem»! — 22. והבנויים] Così ha il P., e in tal modo lesse il B. che ha (f. cit.) «et fictis»; ma il T. ha והבנויים, che è adottato dal M. il quale (f. cit.) ha «et cognominibus». — 22. שכאשר היה] T. שכשירה — 23. מן המלות] P. מהמלות.
28. 1. אי] P. אם — 8 e 10. לצחוק] T. לשחוק in ambedue i luoghi. — 13. הסכמת] Nel P., nel corpo del cod., c'è pur così, ma poi è espunto, e in margine trovasi mutato in הארות — 16. ילענו] Così il T. rettamente con l'ar. (mia ed., p. 36, l. 6) ed è la lezione adottata dal M. che ha (f. 93.º) «irrident»; ma il P. ha ילמדו che è seguito dal B. il quale (f. cit.) ha «docent»! — 16. בני] Fu scritto anche in P., ma poi espunto — 20. היא] P. היה — 22. L. והתחכות — 23. והשוודר] I due codd. non hanno la *vâu* che io ho aggiunta, essendo l'esempio cavato, dal traduttore ebreo, da Isaia XXI, 2; avverto però che il B. sì, ma che il M. non ha reso la *vâu*, e forse senza *vâu* fu scritto dallo stesso Tôdrôs.
29. 1. Da המליצה בכל תודה, incl., alla terzultima parola, inclus., di questa linea, m. al T., ma è in ar. (mia ed. p. 36, l. 16-17) e in P., e così in B. e M. — 6. הענין.....רצוני] M. tutto al P. e il B. nè pure l'ha (f. 167°). — 7. יעשום הרבה] Così il T. bene, con l'ar. Il M. (93°) non traduce affatto le parole הרבה....המשוררים, nè quindi potrei dire se leggesse come il T. Il P. ha יעשו הסבה, che è seguito, al solito, dal B., il quale ha (f. cit.) «Poetae autem utuntur causa»! — 9-10. ערב.....וה] M. al P., e il B. non l'ha; e nè pure il M. — 11. אמרו] M. al P. —

2. 7. כשדויה] T. כשדויה — 10. מדמים ומחקים] Nell'ordine inverso ne' codd. — 10. לקצת] P. לקצת —
 11. ואם המשקל] T. המדומים — 20. המדומים] T. המדומים ואם וקנין] P. (sic) אם במלאכה ואם וקנין]
 P. ואם המשך — 24. שיקראו] P. שיקראו; T. אשר יקראו che adotto.
3. 1. אברקלים] Nel P. il nome di Empedocle è scritto con ך. Così aveva io scritto nella mia copia, e lo
 confermò il ch. Perreau (aggiungendo un'osservazione ch'io pure, nel copiare il P., avea fatta) scrivendomi: « Il
 « carattere (nel P.) è piuttosto trascurato, cosicchè la כ e la ב, la ך e la ך ed altre lettere debbono spesso
 « rilevarsi unicamente dal senso; per altro nella voce אברקלים l'amanuense vi ha certo posta una ך ec. » E con ך,
 invece di ך, trovasi scritto in altri libri il nome del poeta filosofo agrigentino. Ne parlerò in altro luogo. — 6... והנה
 אבנאצר] Anche nel
 P. era stato scritto, sembra, così; poi ridotto in לדרוש — 11. הפחיתות] Il T. ha il plur., e così alla l. 18. Si
 osservi che alle l. 17-8-9 scrive il T. il plur. con ויות e non ויות in fine, e che alla nostra linea (11) il T. ha la
oau congiuntiva per la disgiuntiva או del P. — 11. אמנם] M. al T. — 12. שיכוון] T. שיכוון — 15. ובמנונה]
 P. שיכוון — 24. האותות] T. האותות. — 24. שיכוון] T. שיכוון — 24. או התנונת] M. al P.
4. 5. אבנאצר] T. אבנאצר — 9. אבנאצר] T. אבנאצר; e così l. — 11. ועל הכבוד] T. ועל הכבוד — 11. על זולת]
 P. על ההתפארות] T. העלות המולידות] Tra queste due parole il T. aggiunge
 22. M. הנה al P.
5. 5. נעשו] P. נעשה — 7. שבבם] P. שבבם — 8. לפילוסוף] Il P. ha il plur. — 13. למקום הרמיון]
 Tra queste due parole il T. ripete, senza alcun segno di espunzione, המדורות אל, che non è in arabo (mia ed.
 p. 6, l. 7) nè nel P., nè è reso da B. e M. — 16. והתענות הנפש] P. והתענוג גתוש — 17. והתענוג והמשקלים]
 T. in altro ordine. — 18. ההגונה] T. הנאותה — 18. במ] m. al P. — 19. הבא] m. al P. — 20. שישלמי] P. שישלמי —
 22. הן] I due codd. הם, che qui mi è parso bene mutare. — 24 e 1 della pag. 6. אשר מכווני] Nel T.
 m. אשר, e il P. ha לאשר che adotto.
6. 2. נבלות] P. נבלאות (sic) — 6. חלק] P. חולק — 18. שיתקבץ] P. שיתקבץ — 22. אמר] M. al T. —
 23. היו] P. היה — 23. הקצרות ולכן] Tra queste due parole c'è in T. ובולתה ממלאכות אשר היו נעשות בה
 24. Il secondo בה di questa l. è nel P. במ. che poi, a ragione, fu espunto — 24. לא הקצרות
7. 5. שידומה] P. שידומה — 6. תחייבנה] T. תחייבנה — 10. השיריי] M. al P. — 11. עוד] m. al P. — 11. יקושמו]
 Il P. ha, nel corpo del cod., יתלבשו, ma in margine la mano stessa lo muta in יקושמו, che è la lezione del T.
 All'ar. risponderebbe più letteralmente la lezione di prima mano del P., ma ho seguito nella stampa i due codici,
 perchè concordi nella lezione; converrebbe consultare altri codici per decidere; io però propenderei adesso a preferire
 יתלבשו, perchè materialmente rispondente all'arabo. Il B. ha (f. 161, B) « quae res connectantur melopepiae, et
 harmonico metro etc. »; M. (f. 90^a, col. 2.ª) « mox hae (res praestantes) melodia ac metro convenientibus illi rei,
 de quo dicitur, apparentur ». — 12. יכוון] T. יכוון — 21. שירבר] P. שירצה — 24. מהן] T. מהם]
8. 4. הספורים] P. הספורים — 8. והמודמה] P. והמודמה — 16. ישמח] P. ישמח — 20. מחקה] M. al P. —
 20. הפכו] M. al P. — 24. והוא] m. al P.

NOTE ALLA VERSIONE EBRAICA

DEL

COMMENTO MEDIO DI AVERROE

ALLA POETICA DI ARISTOTELE

Le cifre numeriche in margine indicano le pagine della edizione. Le cifre, a capo di ogni nota, in carattere diverso, indicano le linee di ciascuna pagina.

Oltre alle abbreviazioni di cui si ha la spiegazione nella *Prefazione*, adopro anche: f. = foglio; l. = linea o linee; l. o L. (sempre in corsivo) = leggi; m. o M. (sempre in corsivo) = manca o mancano; p. = pagina o pagine.

Titolo. L'ho tratto dai due codd., aggiungendovi io, per evidente ragione, la parola ביאור (*).

1. **S.** (della versione) דהם M. al P. — 11. אא M. nel P. — 14. שרהן Il T. ha שרהם; ho mutato così col P., e, per conseguenza, ho mutato il precedente דהם di ambedue in דהן, ma potevano serbarsi, e questo, per l'uniformità de' due codici in più casi analoghi, preferisco.

(*) Il De-Rossi (*Mss. codices hebraici etc.*, vol. II, p. 9) non dà il titolo in ebraico, ma così designa il nostro commento: «Ej. (Averrois) *Expositio* vel *Comp. libri Aristotelis de musica* ex versione ej. Todrosii». L'errore del De-Rossi nel tradurre ס' השיר, errore comune al Labbeo e al Wolfio, è stato già rilevato dal Renan (*Averroès et l'Averroïsme*, ed. prima — 1852 —, p. 48 = p. 63 dell'ed. seconda — 1861 —) e dallo Steinschneider (*Catalogus libr. hebr. in Bibl. Bodleiana etc.*, sotto *Todros Todrosi*). Inoltre il De-Rossi lasciò, per parte propria, incerto se si trattasse dell'esposizione (commento medio) o del compendio; e solo è vera la prima cosa. (Vedi anche *Prefazione* alla *Parte prima*).

Il Pasini (*Codices manuscriptorum Bibliothecae etc.*, P. I, p. 12, col. 2.ª) traduce, per verità, ס' השיר senza l'errore del I. e del W., ma le parole con cui descrive questa parte del T., non farebbero, o m'inganno, davvero conoscere che fosse cosa di Averroè tradotta in ebraico da Tòdròs, ma piuttosto il libro della Poetica di Aristotele che sarebbe stato tradotto da Tòdròs, come però non è. Il Pasini infatti si esprime così: «Fol. 274 usque ad 279 ספר השיר לארסטומלים Sepher Hasscir liber Cantici Aristotelis, idest de Poesi, ex interpretatione ejusdem Todros Todrosi, ut scriptum est pag. 1. fol. 279». È vero che nella descrizione dell'immediatamente precedente parte del T., cioè f. 237-274, il Pasini, quantunque non adopri espressioni troppo esatte, pure vi trova il commento di Averroè alla Retorica di Aristotele tradotto dal medesimo Tòdròs (parrebbe che il Pasini avesse creduto che, invece del solo commento, fosse la Retorica di Aristotele col commento); ma nel descrivere la parte del T. che contiene il commento alla Poetica ec., il catalogista torinese commise errore; e ciò nacque dal non aver trovato la parola ביאור nel titolo (sul che altrove avrò occasione di ragionare) e dal non avere atteso nè pure alle prime parole di questa parte del T.

Il Pasini poi rende pieno il nome di Aristotele che quasi sempre (senza yòd, e con o senza il segno di abbreviazione) è abbreviato nel T.; e ciò non solo nel titolo del nostro commento, ma per abitudine. Ho però trovato effettivamente nel T. scritto pieno il nome dello Stagirita in qualche luogo, p. e., f. 560^a, col. 1.^a, e f. 567^b, col. 1.^a; in ambedue i luoghi è scritto precisamente אריסטומלים, e tale forma, da me trovata anche in altri libri, ho adottata nel mio frontespizio ebraico di questa *Parte seconda*.

Aggiungo che nel P. il nostro commento comincia al f. 237^a e finisce al f. 252 che è l'ultimo del codice. L'età del P. è indicata dal De-Rossi come del sec. XV, e così ho posto nella *Prefazione*. Il ch. Perreau mi scrive in proposito: «Parmi che sia del sec. XV; ma in ogni caso non più antico; se pure non debba dirsi che sia alquanto più recente.» L'età del T. è indicata con precisione nel codice stesso (f. 591^a, col. 1.ª in basso) nella sottoscrizione del copista, che è riportata anco dal Pasini (op. cit., p. 15, col. 1.ª); nel T. c'è però ואהרן pel ואהרן del Pas. ec. (Ne parlerò altrove).

due revisioni. E per iscrupolo maggiore, terminata la stampa, ho voluto ancora una volta confrontarla col codice medesimo.

Malgrado le cure da me impiegatevi, credo certo che nè pure la *Parte seconda* sia riuscita quale avrei desiderato; anzi rimane, senza dubbio, assai lontana dalla meta, a cui però mi sforzai d'avvicinarmi più che mi fu concesso. A quei dotti che di consigli e avvertimenti, o di comunicazioni relative al mio soggetto si compiaceranno onorarmi, mi professo fin d'ora obbligatissimo, e ne terrò conto nell'ultima *Parte* del mio lavoro.

Pisa, Luglio 1872

FAUSTO LASINIO.

sta nel T. e nel P., e, oltre al poter giudicare della mia scelta, può, se lo voglia, sostituire alla mia una diversa lezione, quella adottando da me abbandonata, o una nuova surrogandone su altri codici o per congettura.

Quando da ambedue i codici ho creduto necessario scostarmi, l'ho avvertito, riferendo insieme le lezioni di essi.

Eseguii la mia copia dal P. nell'estate 1867, quella del T. più tardi; per graziosa concessione del Reale Governo, mediante i benevoli uffici della Direzione universitaria, avendo qui ottenuti i due codici, come poi, durante la stampa di questa *Parte seconda*, mi fu accordato tener sempre sott'occhio il codice di Torino; segnalati favori pe' quali sento nel mio cuore la più ossequiosa e profonda riconoscenza.

Ad ottenere la maggiore possibile accuratezza nella pubblicazione, ho riscontrato più volte la mia copia su' due manoscritti, e poi le bozze sul T.; quanto al P., non fu necessario chiederlo di nuovo in prestito, potendo io, come feci, affidarne la collazione con la stampa all'abilità e gentilezza del mio ottimo amico il chiar. sig. Cav. Ab. Pietro Perreau, Vice-bibliotecario della R. Biblioteca Nazionale di Parma, e quivi degnissimo Conservatore della celebre collezione de-rossiana. Si abbia egli da me viva e sincera l'espressione della mia gratitudine.

L'edizione esce dai torchi dei Fratelli Nistri con tipi ebraici che appositamente fecero venire di Germania. Il giovane compositore Alfonso Giudici che, sebbene mai avesse adoperato siffatti caratteri, eseguì con diligenza l'intero lavoro, merita essere onorevolmente ricordato.

Alla correzione tipografica fu posta ogni attenzione; ben cinque furono le revisioni per ciascun foglio. Rivedeva io per due volte le bozze; poi erano riviste da un mio carissimo amico, il dotto ebraista David Castelli, a cui rendo grazie dell'usatami cortesia; quindi, nel confrontare ch'io feci anche le bozze col testo arabo e col codice torinese, venni implicitamente a sottoporle ad altre

Avverto poi che, per seguire il sistema grafico adottato da me nell'edizione e per serbarlo uniforme, ho fatto talora lievissime mutazioni alla scrittura de' codd., con l'aggiungere lettere come *matres lectionis* etc., ma senza mai fare la benchè minima mutazione che portasse la più piccola diversità di senso; e, ripeto, tutto ho notato per profittarne se faccia di bisogno.

Dove i due codici concordano, ho stampato senza mutazioni, tranne in pochi luoghi da me avvertiti nelle *Note*. Dove la lezione differisce, o l'un codice ha quello che manca (e si noti, sempre senza lacuna) nell'altro, ho seguito il codice che, giusta il mio debole parere, offre una lezione che sia più vicina al testo arabo, sul quale tutti sanno che fu calcata, nella parte naturalmente in cui non ebbe motivo o credè averlo di far variazioni, questa traduzione ebraica; sistema, tenuto più o meno, generalmente dagli Ebrei che traslatavano dall'arabo. Dove *Tôdrôs* ci mette del suo, mi sono giovato, a stabilire la lezione, delle traduzioni latine, che ho sempre in tutto il lavoro consultate, e profittrate, eccezionalmente, anco dove il punto in questione trovasi nell'originale arabo.

Talvolta i due codici offrono lezioni diverse, ma la scelta non poteva farsi con sicurezza bastevole, chè mancavano i criteri da me adottati, l'una e l'altra lezione essendo ammissibile, o gravi ragioni non esistendo, almeno a' miei occhi, di escludere l'una e accettare l'altra. Allora, dovendo pur decidermi, ho fatto scelta, forse infelice, secondo il mio modo di vedere e di sentire; chiedo perdono se mi fossi ingannato, e sarò pronto in tal caso, come in altri ancora, ad accettare quella lezione che i dotti dimostrino essere preferibile alla seguita da me.

Nelle *Note* di questa *Parte seconda* (riserbando alla *Parte terza* quasi tutte le osservazioni sulle differenze tra l'arabo e l'ebraico e altro che concerna, in modo diretto o indiretto, alla parte interpretativa riguardante la versione ebraica) mi sono condotto così:

Riferisco le lezioni tutte offerte dall'un codice o dall'altro, da me non adottate nella stampa ⁽¹⁾; sicchè il lettore ha sotto gli occhi la versione quale

(¹) Le differenze, che non mutino il senso, risultanti puramente da grafia diversa, come *scriptio plena* o *deficiens*, lettere raddoppiate ec., non le avverto. Quando in un solo de' due codd. esista in un vocabolo l'articolo, o la *vau* copulativa, e io abbia stimato necessario stampare con l'articolo o la *vau*, non lo avverto. Se poi io abbia ommesso l'art. che fosse stato in uno de' cod. (l'altro non avendolo) lo noto [nota alla l. 20 della p. 15]. Le lezioni di prima mano, sostituite da altre ne' codd. da me usati, non le noto, tranne che per eccezione; adottando io la lezione corretta. Tutto però, fin le minuzie, ho segnato nella mia copia dai codd. (mentre pel compositore feci un'altra copia apposita) e potrei valermene all'occorrenza.

L'edizione della versione ebraica, per la divisione in paragrafi, pe' capiversi ec., è foggiate su quella del testo arabo, con lievissime differenze.

supplito a diverse mancanze del torinese, è il ms. 362 de-rossiano appartenente alla R. Biblioteca Nazionale di Parma [P.] (1).

La principale differenza, che corre fra i due manoscritti, oltre allo essere generalmente migliore la lezione del T., è l'aver questo il lungo brano che va dalla parola *b^ekol* nella linea quarta della pagina 25 della mia edizione alla parola *balláshôn*, incl., nella linea ventesima della pagina 26 (brano esistente nell'originale arabo), mentre nel P. tutto questo manca senza che però siavi lacuna. Nel De Balmes [B] quel brano è manchevole in gran parte, ma lo ha il Mantino [M] (2) con qualche mutamento e poche omissioni (3).

Eccomi ora a dire come ho proceduto nella stampa.

Fa d'uopo anzi tutto ricordarci che *Tôdrôs*, nel recare dall'arabo in ebraico questo commento, conservò sol quella parte, che è la maggiore, la quale gli parve traducibile; quindi escluse pressochè tutte le citazioni poetiche e coraniche di cui va ricco l'originale; e, facendo opera destinata a lettori ebrei, egli arrecò nuovi esempi, mutò, aggiunse od omise, introdusse insomma nel commento quelle modificazioni, che, in parte a ragione, in parte pel modo di vedere proprio, le speciali circostanze gli suggerivano. Questo già era noto pel confronto delle versioni latine del B. e del M. con la versione latina da Ermanno l'Alemanno fatta sull'arabo; adesso poi come, per la stampa del testo arabo, le differenze tra Ermanno e il testo di Averroe si fanno manifeste, così accade, per la stampa della versione di *Tôdrôs*, riguardo alle versioni latine eseguite sull'ebraico. Ma ciò essendo facile a vedersi a chi raffronti la mia edizione con le citate versioni del B. e del M., non può qui dar materia a ragionamento.

(1) De' due codici parlerò altrove; pel momento rinvio, per il T., al Pasini « *Codices manuscripti Bibliothecae Regii Taurinensis Athenaei* etc., parte prima, p. 40 e segg.; per il P., al De Rossi « *MSS. codices hebraici biblioth. I. B. De-Rossi* etc., vol. II, p. 9-10.

Vedi però intanto le *Note* di questa *Parte seconda*.

(2) Mi sono servito, pel B., della ediz. di Aristotele con Averroe, Venezia (*apud Cominum de Tridino, Montisferrati*) 1560, dove la versione latina [dall'ebr. di *Tôdrôs*] del nostro Commento fatta dal B. è nel Tomo III, f. 159 e segg.; pel M., della ediz. di Aristotele con Averroe, Venezia (*apud Iuntas*) 1550-52, dove la versione lat. [dall'ebr. di *Tôdrôs*] del Commento stesso fatta dal M. è nel volume secondo, f. 89 e segg.; volume che ha la data del 1550, mentre il primo ha quella del 1552 ec.

(3) Nel M. il brano in questione cade al f. 92.^b col. 2.^a e f. 93.^a col. 1.^a; nel B. cade al f. 166.^a

72

PREFAZIONE

Nella *Parte seconda* della mia pubblicazione (1) è contenuta la versione ebraica del commento medio di Averroë alla Poetica di Aristotele; versione (inedita (2) fin qui, sebbene, a più titoli, degna di uscire in luce) che venne fatta dal noto traduttore T̄ōdr̄ôs (*Theodorus*) T̄ōdr̄ôsî, di Arles in Provenza, nella prima metà del secolo XIV.

Intorno alla traduzione, al traduttore, alle altre fatiche letterarie di lui, alle versioni latine eseguite sull'ebraica del nostro T̄ōdr̄ôs, e intorno a quanto direttamente o indirettamente si riferisce alla versione che adesso rendo di pubblico diritto, sarà discorso nella *Introduzione* a tutto il mio lavoro.

Mi limito qui a dar conto del metodo da me tenuto nella edizione, la quale ho condotta su due codici; gli altri che nelle Biblioteche europee si conservano, non essendo stati da me consultati nè fatti consultare (3), sembrandomi che i due che adoperai fossero bastevoli a stabilire criticamente la retta lezione.

Il primo (del secolo XV) più pregevole e compiuto, è il ms. ebraico XL, A. I. 14 della Biblioteca della R. Università di Torino [T]; l'altro (del sec. stesso) inferiore nel complesso e con la mancanza di lungo tratto, come passo a dire, quantunque mi abbia somministrato non poche buone lezioni e

(1) Come ho già detto nella *Prefazione* alla *Parte prima*.

(2) Tutti sanno che solo una traduzione del nostro T̄ōdr̄ôs è stata stampata prima d'ora, cioè quella del commento medio di Averroë alla Retorica di Aristotele, e fu pubblicata dal Prof. Goldenthal (di Vienna) a Lipsia nel 1842.

(3) Tranne, per un punto solo (p. 9, l. 7) i parigini. Vedi la *nota* relativa.

PROPRIETÀ LETTERARIA

Estratto dagli *Annali delle Università toscane*).

1128215

Königsmann

IL COMMENTO MEDIO

DI

AVERROE

ALLA

POETICA DI ARISTOTELE

PER LA PRIMA VOLTA PUBBLICATO IN ARABO E IN EBRAICO E RECATO IN ITALIANO

DA

FAUSTO LASINIO

PARTE SECONDA

LA VERSIONE EBRAICA

DI TÔDRÔS TÔDRÔSÎ

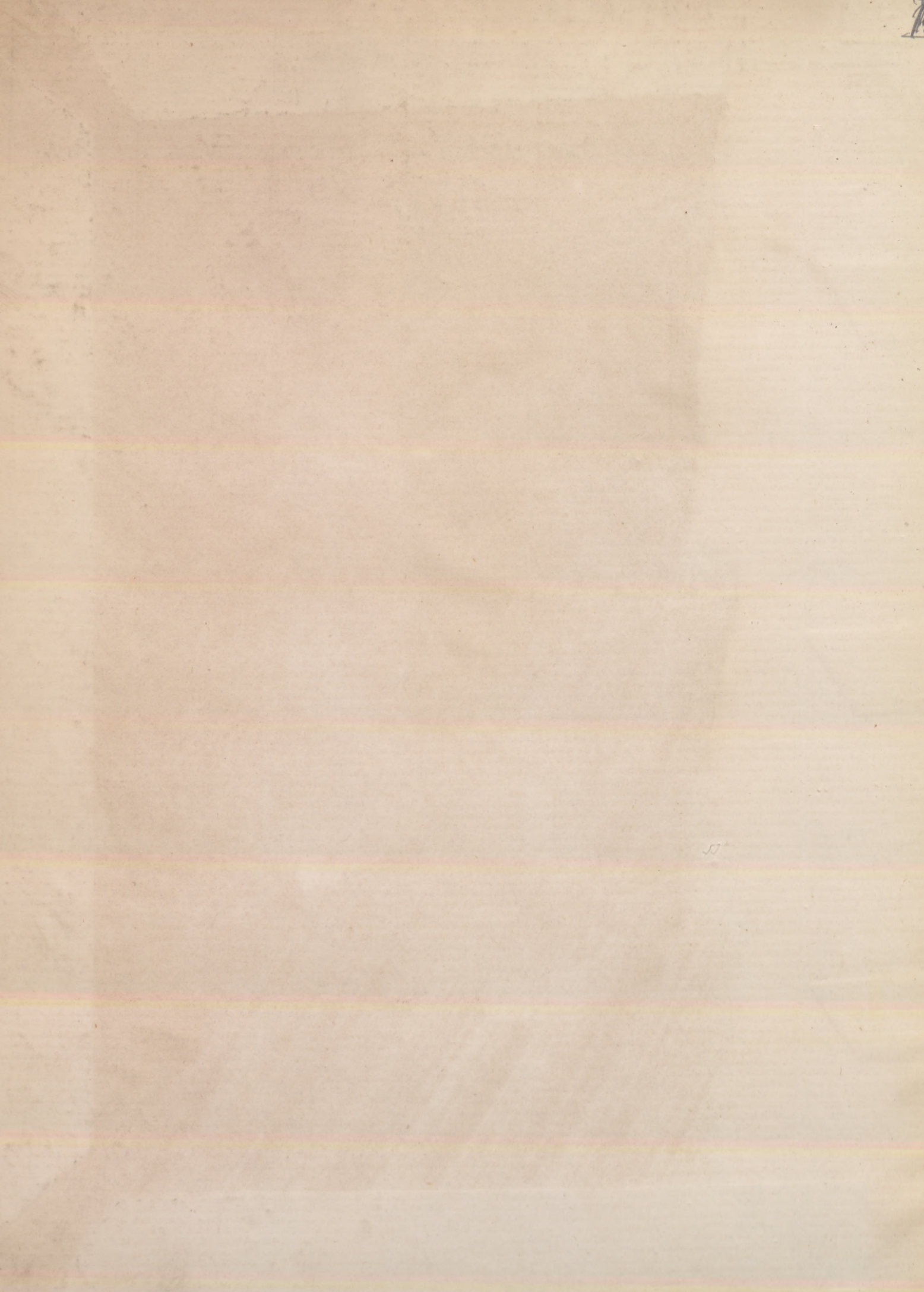
CON NOTE

PISA

PRESSO L'EDITORE E TRADUTTORE

1872

STAMPATO IN PISA CON I TIPI DEI FRATELLI NISTRI
PREMIATI A PARIGI NEL 1867

B
99.

Lasinio, Averroo

|||

|||

|||

|||

|||

|||

|||

|||